

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

«На правах рукопису»

УДК 811.112.2'25:316.454.52](043.3)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ О.А. Лазебна

«__»_____2022 р.

МАГІСТЕРСЬКА ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття ступеня магістра

зі спеціальності 035 «Філологія»

**на тему: «Відтворення соціокультурних лакун у
міжкультурному спілкуванні»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи ЛН-11мп

Тарасенко Орина Юріївна _____

Науковий керівник:

доц. каф. ТППНМ, к. філол. н. Олійник Л.В. _____

Рецензент:

проф. каф. ТППАМ, д. філол. н., проф. Тараненко Л.І. _____

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Студентка _____

Київ 2022

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Спеціальність (спеціалізація) – 035 Філологія (035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ О.А. Лазебна

«___» _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ
на магістерську дисертацію студенту
Тарасенко Орині Юрїївні

1. Тема дисертації «Відтворення соціокультурних лакун в міжкультурному спілкуванні», науковий керівник дисертації: Олійник Лідія Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри ТППНМ, затверджена наказом по університету від 26 жовтня 2022 р. № 3966-с.
2. Термін подання студентом дисертації: 2 грудня 2022 р.
3. Об'єкт дослідження: соціокультурні лакуни в художніх текстах української літератури та їх перекладах німецькою мовою.
4. Предмет дослідження: способи відтворення німецькою мовою соціокультурних лакун, що вживаються в українській художній літературі.
5. Перелік завдань, які необхідно виконати:
  - 1) З'ясувати значення поняття «соціокультурна лакуна»;

- 2) Виявити труднощі відтворення соціокультурних лакун української культури німецькою мовою;
- 3) Визначити способи перекладу, які застосовувалися перекладачем для відтворення соціокультурних лакун;
- 4) Проаналізувати твори класичної та сучасної української літератури та їх переклад німецькою мовою;
- 5) Визначити способи відтворення лакун німецькою мовою, що вживаються в українській художній літературі;
- 6) Дослідити частотність вживання способів відтворення лакун у перекладах творів української літератури німецькою мовою.

6. Перелік ілюстративного матеріалу: поема «Енеїда» Івана Котляревського, драма-фесрія «Лісова пісня» Лесі Українки й роман Юрія Андруховича «Дванадцять обручів».

7. Орієнтовний перелік публікацій: стаття «Способи відтворення соціокультурних лакун у німецькомовному перекладі твору Юрія Андруховича «Дванадцять обручів»» у науково-практичному журналі «Закарпатські філологічні студії» № 25/2022.

8. Дата видачі завдання: жовтень 2021 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строк виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1	Обґрунтування теоретичних передумов дослідження	до 30.09.2022	вик.
2	Формування програми й методики дослідження	до 30.09.2022	вик.
3	Аналіз досліджуваного матеріалу та виклад і оформлення результатів дослідження	до 26.11.2022	вик.

Студентка

_____

О. Ю. Тарасенко

Науковий керівник дисертації

_____

Л. В. Олійник

РЕФЕРАТ

Магістерську дисертацію присвячено розгляду відтворення соціокультурних лакун в міжкультурному спілкуванні на основі художніх текстів української літератури та їх перекладів німецькою мовою. Також досліджено способи перекладу, які застосовуються для відтворення соціокультурних лакун і частотність вживання окремих способів для перекладу таких лакун. Окрім того в теоретичній частині роботи розглянуто дефініції терміна «лакунарність», класифікацію вищезгаданих лексичних одиниць, а також труднощі відтворення соціокультурних лакун у художніх текстах. У представленій дослідницькій роботі основу для практичного аналізу становлять тексти української літератури, які належать до таких жанрів: поема, драма-феєрія, роман. Завдяки різножанровості досліджуваних текстів було встановлено способи перекладу, які найчастіше використовуються для відтворення лакун без порушення структури самих текстів. Досліджено культурологічний аспект поняття лакун та їх трансформацію відповідно до динаміки розвитку мови. Результати магістерської роботи можуть бути використаними для подальших досліджень у галузі перекладознавства, культурології та лінгвісти в цілому. Поняття «соціокультурних лакун» розвивається разом з мовою, а отже зумовлює утворення нової культурно маркованої лексики, для відтворення якої необхідно детальніше досліджувати зазначене явище.

Ключові слова: *лакуна, соціокультурна лакуна, художній текст, українська література, переклад, методи перекладу, транслітерація, метод використання аналога.*

ABSTRACT

The master's thesis is devoted to the reproduction of socio-cultural gaps in intercultural communication on the basis of fiction texts of Ukrainian literature and their translations into German. The methods of translation used to reproduce socio-cultural lacunae and the frequency of use of certain methods for the translation of socio-cultural lacunae are also investigated. The work contains a practical analysis of lacunae and their use in texts of fiction. In addition, the theoretical part of the work contains information about the definitions of the concept of "lacunarity", their classification, as well as the difficulties of reproducing socio-cultural lacunas in literary texts. In the presented research work, the basis for practical analysis are texts of Ukrainian literature that belong to the following genres: poem, drama-fairy, novel. Due to the variety of genres of the studied texts, the methods that are most often used to reproduce lacunae without violating the structure of the texts themselves were established. The cultural aspect of the concept of lacunae and their transformation in accordance with the dynamics of language development is investigated. The results of the master's work can be used for further research in the field of translation studies, cultural studies and linguistics in general. The concept of "socio-cultural lacunae" develops along with the language, and therefore leads to the formation of a new culturally marked vocabulary, for the reproduction of which it is necessary to study the above phenomenon in more detail.

Keywords: *lacuna, socio-cultural lacuna, literary text, Ukrainian literature, translation, translation methods, transliteration, method of using analogue.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЛАКУН.....	9
1.1 Дослідження визначення поняття «соціокультурної лакуни».....	9
1.2 Класифікація соціокультурних лакун.....	12
1.3 Труднощі відтворення лакун під час перекладу.....	14
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	20
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЛАКУН У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ	23
2.1 Специфіка застосування лакун у художній літературі.....	23
2.2 Способи перекладу соціокультурних лакун німецькою мовою... ..	28
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	34
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ШЛЯХІВ ВІДТВОРЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЛАКУН У ПЕРЕКЛАДАХ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ	37
3.1 Використання соціокультурних лакун у бурлескно-травестійній поемі «Енеїда» Івана Котляревського та способи їх перекладу німецькою мовою.....	38
3.2 Використання соціокультурних лакун у драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки та способи їх перекладу німецькою мовою.....	56
3.3 Використання соціокультурних лакун у романі Юрія Андруховича «Дванадцять обручів» та способи їх перекладу німецькою мовою.....	62
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80
ДОДАТОК А.....	84
ДОДАТОК Б	86

ВСТУП

Культура та мова — це два поняття, які споріднені між собою. Існування мови окремого народу уможливує існування його культури, традицій та національної ідеї. Мова це багатогранне динамічне поняття, яке постійно змінюється, розвивається та досліджується. Завдяки такій природі мови розвиток лінгвістичних наук не стоїть на місці, з'являються нові теорії, припущення та дослідження. Окрім розвитку мови як окремого об'єкту, неабиякий вплив на неї має перекладацька діяльність. Переклад з однієї мови на іншу — це контакт двох різних традицій, який породжує труднощі для адекватної передачі окремих понять реципієнтам тексту перекладу. Факт культурологічної приналежності окремих понять можна відслідкувати лише за допомогою зіставлення двох різних мов, відповідно двох різних культур. На основі цього ґрунтується більшість досліджень мовознавців. У нашому випадку це порівняння німецької та української культури.

Культурні прогалини в мові, окрім того, що визначають характерну приналежність окремого народу до певної культури, також спричиняють перекладацькі питання, пов'язані з способами їх відтворення. Одним з таких понять безеквівалентної лексики є міжкультурні лакуни. Те, що для окремої нації є характерним та використовується у звичайному спілкуванні, не завжди має прямі відповідники для відтворення в мові іншого народу. Незнання культурних особливостей окремого народу впливає на міжкультурне спілкування, а в окремих випадках може спотворити комунікацію між двома суб'єктами та унеможливити взаєморозуміння. Лінгвісти досліджують цей феномен та створюють нові теорії щодо вивчення та відтворення соціокультурних лакун. Середовищем вживання соціокультурних лакун слугує не лише мова спілкування, а й мова літератури, зокрема художні твори.

Поняття «лакунарності» гнучке і пов'язане з іншими видами культурно маркованої лексики, як-от історизмами та архаїзмами. Через художні твори різних епох якнайкраще можна проаналізувати еволюцію й трансформації соціокультурних лакун, а порівнявши різні твори відстежити її перетворення на архаїзм або історизм. Дослідженнями лакун займалися багато дослідників, серед яких Ж.П. Віне, Ж. Дарбельне, О. Кундзіч, В. Коптілов, Р. П. Зорівчак, Н. Петрушова, В. Кравченко, О. Петрович.

Актуальність магістерської дисертації полягає в тому, що міжкультурне спілкування є базисом сьогодення. Культурно маркована лексика, яка використовується під час такого спілкування в усному чи писемному мовленні потребує адекватного відтворення для передачі змісту комунікативної мети та збереження національної специфіки культурологічної безеквівалентної лексики. Водночас важливим також є адекватне сприймання реципієнтом тексту перекладу.

Об'єкт дослідження — соціокультурні лакуни в художніх текстах української літератури та їх перекладах німецькою мовою.

Предметом дослідження постають способи відтворення соціокультурних лакун, що вживаються в українській художній літературі, німецькою мовою.

Матеріалом дослідження послуговували художні твори класичної української літератури, серед яких поема «Енеїда» Івана Котляревського й драматична феєрія «Лісова пісня» Лесі Українки, а також роман сучасної української літератури Юрія Андруховича «Дванадцять обручів». Загалом було проаналізовано 61 культурно марковану одиницю.

Метою магістерської дисертації було з'ясування перекладацьких способів відтворення соціокультурних лакун та визначення частотності їх використання з аналізом застосування відповідного способу перекладу для кожної ситуації. Для досягнення вищезазначеної мети, було виконано низку **завдань**:

1. З'ясувати значення поняття «соціокультурна лакуна»;

2. Виявити труднощі відтворення соціокультурних лакун української культури німецькою мовою;
3. Визначити способи перекладу, які застосовувалися для відтворення соціокультурних лакун;
4. Проаналізувати твори класичної та сучасної української літератури та їх переклад німецькою мовою;
5. Визначити способи відтворення лакун німецькою мовою, що вживаються в українській художній літературі;
6. Дослідити частотність вживання способів відтворення лакун у перекладах творів української літератури німецькою мовою.

Для практичного аналізу соціокультурних лакун була використана низка **методів** для їх дослідження. Методи аналізу та синтезу уможливили відбір та узагальнення теоретичного матеріалу. За допомогою методу семантичного аналізу встановлено значення культурно маркованих лексем. Основним методом, який було застосовано став зіставний метод, за допомогою якого ми порівнювали текст оригіналу й текст перекладу та виявляли способи відтворення міжкультурних лакун у ньому. Метод статистичних обрахунків допоміг підрахувати частотність застосування способів перекладу та виявити певні тенденції.

Матеріалами дослідження слугували такі твори: поема «Енеїда» Івана Котляревського, драма-феєрія «Лісова пісня» Лесі Українки й роман Юрія Андруховича «Дванадцять обручів» і міжкультурні лакуни, які містилися у цих творах.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на основі аналізу зазначених вище художніх творів та їх німецькомовних перекладів було виявлено тенденцію до переважного застосування певного способу перекладу для відтворення соціокультурних лакун, визначено частотність використання

способів перекладу для відтворення лакун, попри теорії щодо частого використання методу транслітерації.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати в подальшому можна використати в перекладацькій практиці, культурологічних дослідженнях та в подальшому розвитку лінгвістичної теми в мовознавстві.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах наукової теми кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови факультету лінгвістики Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" "Поліпарадигмальний простір лінгвістики XXI століття (німецькомовний контекст)" (державний реєстраційний номер УкрІНТЕІ: 0122U001107, дата реєстрації: 06.02.2022).

Апробація результатів дослідження.

Публікації.

Статтю «Способи відтворення соціокультурних лакун у німецькомовному перекладі твору Юрія Андруховича «Дванадцять обручів»» прийнято до друку та буде надруковано у науково-практичному журналі «Закарпатські філологічні студії» № 25/2022.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та двох додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЛАКУН

1.1 Дослідження визначення поняття «соціокультурної лакуни».

Лінгвістична наука – це наука, основним предметом вивчення якої є різні аспекти мови. Багатогранність та різноманітність мов сприяє виникненню нових наукових напрямів та понять на межі науки про мову. Мова є багатогранною і несталою, вона розвивається та змінюється шляхом різноманітних перетворень, зумовлених самими ж носіями мови, а також лінгвістичними тенденціями. Коли відбувається контакт двох різних мов, необхідно врахувати, що також відбувається контакт двох зовсім різних культур, які мають свої індивідуальні складові, перше місце котрих безперечно займає мова. Під час взаємодії з іншою мовою, реципієнт сприймає її через призму власної культури [1, с. 115], а це означає, безпосередній контакт з лінгвокультурним лексичним матеріалом.

Окрім безпосередньої передачі і пошуку еквівалентної лексики під час процесу здійснення перекладу, неабияке значення має вміння перекладача оперувати лінгвокультурним лексичним матеріалом. Те, як впливає екстралінгвістичний зміст на слово під час перекладу, розглядають не лише на рівні самого слова, а й на рівні стійких словосполучень [2, с. 237]. Однак у багатьох еквівалентних словах відбувається ототожнення не лише семантики самого слова рідною чи іноземною мовою, а також і понять [2, с. 237].

Поняття «лакуни» — є одним із мовознавчих понять, яке утворилось в результаті діяльності самої мови, як «живого об'єкту». Лакуна як поняття виникло в результаті зіставлення двох різних мов. Фактично лакуни є безеквівалентними лексичними прогалинами при зіставленні двох різних соціокультурних мов. Першими дослідниками поняття лакунарності вважають канадських лінгвістів Ж.П. Віне та Ж. Дарбельне. Саме вони вперше почали досліджувати лакуни як лінгвістичні об'єкти. Серед інших мовознавців, які

займалися дослідженням лакуарності та її природи є В.Л. Муравйов, К. Хейл, Ю.С. Степанов, В.Г. Чернов, І.А. Стернін, В.Г. Гак, Ю.А. Сорокін, І.Ю. Марковіна та ін. Кожен з них мав власне трактування, що таке «лакуна».

Згідно загальновідомому факту, вперше термін «лакуна», а також «культурно-маркована лексика», вжив А. Федоров у своїй праці, яка мала назву «Про художній переклад» (1941) [3, с. 11]. У цій праці термін «лакуна» позначав не лінгвістичний об'єкт, а саме лексему, а розглядався як елемент, який мав національну специфіку певної культури [3, с. 11]. У своїй праці він обґрунтував вибір позначення цього терміну, оскільки вважав, що під час здійснення перекладу таких мовних одиниць не достаньо досконало володіли практично-мовними знаннями [3, с. 47]. На його думку необхідно володіти також і культурним широким світоглядом, оскільки лакуни безпосередньо пов'язані з географічними та історичними відомостями певного народу, фразеологізмами тощо [3, с. 47]. Трохи згодом лінгвісти вирішили застосовувати термін «лакуна» не для позначення елементів культури, а як лінгвістичне визначення мовного елементу.

Щодо розвитку українського перекладознавства, а саме поняття лакуарності, вагомий внесок зробив О. Кундзіч. Він був першим перекладознавцем, який вперше вжив у своїй праці «Перекладацька думка і перекладацький недомисел» (1954) термін «лакуна» [3, с. 12]. Праці В. Коптілова також були присвячені поняттю «лакуна» та сприяли розвитку дослідження цього явища.

Вагомий внесок у розвиток українського перекладознавства та дослідження культурно-маркованої лексики зробила Р. П. Зорівчак. Дослідниця визначає поняття «культурні лакуни» як «моно- і полілексемні одиниці, значення яких містить традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, яка є чужою для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [4, с. 58].

Спільним для всіх трактувань є те, що лакунами вважають елементи безеквівалентної лексики однієї мови, у зіставлення з іншою. Іншими словами лакуни це унікальні поняття однієї мови, які не мають прямих відповідників в іншій мові. Найчастіше з явищем соціокультурних лакун ми можемо зустрічатися під час перекладацької діяльності, наявність яких зумовлює проблему перекладу цих елементів. Головними ознаками лакун вважається їхня незвичність та екзотичність (у сенсі приналежності лише для конкретної культури) [3, с. 4].

Лакуни впливають на мовний та культурний досвід мовця, і тим самим створюють конфлікт сприйняття реципієнтом тексту або мовлення, через недостатню кількість культурних фонових знань.

«Лакуна (від лат. *lacuna* – пробіл, заглиблення) – базові елементи національної специфіки лінгвокультурної спільноти, що ускладнюють переклад її текстів і сприйняття їх іншокультурними реципієнтами через відсутність в одній мові порівняно з іншою певних відповідників мовних одиниць різних рівнів, позначень понять, категорій, асоціативних реакцій, а також паравербальних засобів мовлення» [5, с. 321].

Міжкультурні лакуни – це не просте явище. Коли ми розглядаємо лексичну лакуну через призму лінгвістичного дослідження, доречно розуміти, що воно складне та багатовимірне [6, с. 6]. Саме складний характер лакунарності сприяє тому, що окрім лінгвістичного підходу дослідження цього явища, доцільно використовувати також і культурологічний підхід. Безеквівалентна лексика, зокрема лакуни не є поняттям, яке не розвивається, вони рухаються разом із розвитком самої мови, створенням культурних понять. Окрім того деякі лакуни, зникають з повсякденного та загального вжитку через те, що більше не є актуальними для визначеного часу, зокрема культури та історії.

1.2 Класифікація соціокультурних лакун.

Щодо класифікації лакун та безеквівалентної лексики у мовознавстві існують різні варіації, запропоновані дослідниками. Класифікацією такої лексики займалися О. Селіванова, Г. Толмахін та інші. У цьому розділі доцільно розглянути дві класифікації, які зробили вище зазначені мовознавці.

Відповідно до класифікації О. Селіванової лакуни поділяють на системні та функціональні [5, с. 321].

Системні лакуни поділяють на категорії відповідно до мовного рівня. Серед них розрізняють:

- фонетичні;
- лексичні;
- номінативні;
- морфологічні;
- синтаксичні;
- стилістичні.

Головною особливістю **фонетичних лакун** є те, що вони характеризуються тим, що в одній мові відсутні фонемі, які притаманні іншій мові, немає відповідників для конструкцій, пауз, інтонацій [6, с. 83]. Наприклад: нім. **Beet** [be:t] – клумба, а **Bett** [bet] – ліжко, наголос в укр. **сосна**, **дрова**, **петля**, **кропива** [6, с. 83].

Лексичні лакуни характеризуються тим, що в одній мові відсутні прямі відповідники слів іншої мови. Найпоширенішими прикладами лексичний соціокультурних лакун є власні географічні назви, назви став, традицій, історичних подій тощо. Наприклад: *голубці*, *банош*, *вареники*, *трембіта*.

Номінативні лакуни – це лакуни, які мають невідповідність статусу найменування. Тобто це означає, що в одній мові лакуна має вигляд одного слова, а в іншій може бути словосполученням.

Щодо **морфологічних лакун** вони характеризуються тим, що певні морфологічні категорії, які притаманні одній мові, відсутні в іншій мові. Цей факт сприяє тому, що виникає соціокультурна лексична проблема, під час здійснення перекладу. Наприклад, герундій, який притаманний англійській мові, відсутній в українській мові, тим самим обумовлюючи пошук способів відтворення цієї конструкції під час здійснення перекладу.

Синтаксичні лакуни – це відмінність побудови синтаксичних конструкцій між двома мовами.

Стилістичні лакуни характеризується невідповідністю між двома мовами за своїм стилістичним забарвленням. Наприклад, притаманні поняття однієї мови можуть бути або нейтральними, або більш стилістично забарвленими у порівнянні з іншою мовою, хоча обидва цих слова еквівалентні.

Вищезазначена класифікація стосувалася системних лакун. Далі доречно було розглянути другий тип лакун, а саме **функціональні**, які також прокласифікувала О. Саліванова.

Серед **функціональних лакун** розрізняють:

- **діяльнісно-комунікативні** «(невідповідність різного роду комунікативно релевантних кінем – фонаційних, жестів, міміки, рухів тіла, голови, ніг; типу погляду, відстані комунікантів, часових особливостей спілкування, торкань, постави тощо)» [5, с. 321].
- **культурологічні**, «зумовлені особливостями національної ментальності й культури, мовленнєвого етикету; лакуни культурного простору (специфіка реалій: національних страв, одиниць міри, свят, обрядів і т. ін.)» [5, с. 321].
- **лакуни культурного простору** включають «лакуни сприйняття відстані, етнографічні, пов'язані з побутом, лакуни культурного запасу (символічні)» [5, с. 321].

Відповідно до класифікації мовознавця Г. Толмахіна, який досліджував міжкультурні лакуни, він поділив їх на такі категорії:

- суспільно-політичні лакуни;
- лакуни у системі освіти та культурі;
- лакуни у сфері побуту та сфері послуг.

У працях теорії міжкультурної комунікації також існує класифікація, відповідно до якої лакуни розрізняють за такими видами [6, с. 84]:

- суб'єктивні, або національно-психологічні;
- лакуни комунікативної діяльності,
- лакуни культурного простору, текстові.

У межах національно-психологічних лакун виокремлюють [6, с. 84]:

- лакуни характеру згідно самооцінки етносу або оцінки його іншими етносами;
- внутрішні силогічні лакуни, які передають ментальність та спосіб мислення окремого народу;
- культурно-емоційні, які використовуються під час висловлення емоцій та почуттів окремої національності;
- лакуни гумору, що характеризуються особливостями окремого народу у вживанні окремих слів або словосполучень у своєму національному гуморі.

Часто термін «лакуна» в перекладознавстві характеризують з терміном «безеквівалентна лексика», хоча не кожна лакуна є безеквівалентною. Поняття «лакуни» є набагато ширшим.

1.3 Труднощі відтворення лакун під час перекладу.

Як ми з'ясували з варіантів дефініції поняття «лакунарності», це явище безпосередньо пов'язане з культурними та історичними особливостями окремого народу. Окрім того велике значення має також, як саме окрема національність використовує лакуни у своєму повсякденному вжитку, оскільки це напряду

пов'язано з перекладом лакун та труднощами, які виникають під час цього процесу.

Соціокультурна лексика, а саме її розуміння, неабияк залежить не тільки від існування тлумачень окремих слів, а й від того, як самі носії цієї лексики вживають її та в яких комунікативних ситуаціях її застосовують. Тому під час перекладу необхідно враховувати комунікативну ситуацію вживання соціокультурної лексики та наявність пресупозитивної інформації, яка існує в ментальності учасників спілкування і впливає на зміст [3, с. 64]. Перекладачеві окрім мовних засобів необхідно знати культуру, у якій вживається лакуна, індивідуальну специфіку перекладацької ситуації, форму тексту, мету вживання соціокультурної лексеми, а також врахувати цілу низку позалінгвальних факторів.

У сучасному перекладознавстві відомо досить багато методів та способів перекладу лексичних одиниць, особливо коли мова йде про лексичні одиниці, які не завжди мають прямі відповідники у мові, на яку здійснюють переклад. Лінгвісти розмежовують у сучасному мовознавстві перекладацькі прийоми, за допомогою яких можна якнайкраще передати значення тієї чи іншої лакуни, а також знайти вдалий еквівалент.

Загалом явище «лакунарності» створює виклик для перекладачів. Фахівцям складно, а в деяких ситуація навіть і неможливо перекласти та передати безеквівалентні компоненти, гру слів, усталені культурні поняття окремого народу. «Лакуни – непрозорі та пусті елементи – розглядаються в перекладознавстві в межах теорії безеквівалентності (БЕЛ), тією чи іншою мірою пов'язані з проблемами декодування мови, обрання способів пізнання реальної або віртуальної дійсності можуть бути проаналізовані в межах лінгвістичних концепцій» [7, с. 362].

Більшість творів літератури світу читачеві «допомагає делакунізувати перекладач, який адаптує, пояснює або делітує культурноспецифічну та

гносеологічну інформацію» [7, с. 362]. Перекладачі намагаються завдяки своїм зусиллям фактично створювати нові версії інтерпретацій перекладів художніх творів, у пошуках методів для збереження смислової структури лакун, які наявні в мові оригіналу.

Саме через властиві йому особливості художній текст є найскладнішим об'єктом перекладу. Перекладач має зберегти не лише його організацію та структуру, а й його інтенціональність, одночасно відтворюючи його естетичну функцію, а також передаючи його значення, смислоутворювальні засоби тексту та оригінальну мозаїку його множинності смисловими засобами МП так, щоб оптимум фіксації пробудження та роздуму залишався на тому ж рівні, що й у випадку з оригінальним художнім текстом, а також щоб переклад зміг збагатити ментальний простір людини та господаря культури.

При цьому закономірно виникають труднощі, які призводять до елементарних перекладацьких помилок, унаслідок чого текст перестає бути художнім, втрачаючи одну зі своїх головних характеристик.

Перекладацька помилка — це або мовна помилка, на рівні значень (наприклад, перекладач вибрав неправильне значення слова в словнику), або помилка на рівні змісту художнього тексту — його спотворення чи зміна. Невдале перекладацьке рішення завжди пов'язане із семантичною структурою художнього тексту. Основні помилки перекладачів з недостатньою рефлексією або її відсутністю описані нижче.

1. Перекладач неправильно розуміє та інтерпретує текст оригіналу (герменевтичний - тлумачний – аспект перекладу) [2, с. 315]. На це впливає багато факторів, як-от недостатнє володіння мовою тексту оригіналу, неуважна інтерпретація тексту оригіналу у тексті перекладу, невміння виокремити жанрові особливості тексту оригіналу та відтворити їх за допомогою мовних засобів мови перекладу [2, с. 315]. Хибне сприймання індивідуального стилю автора та його

відтворення у тексті перекладу. У результаті відбувається зміна сенсу, перекладений текст набуває зовсім іншої мети, ніж мав оригінальний текст.

2. Перекладач не вміє знайти семантично точний еквівалент для відтворення лексики, яка міститься в тексті оригіналу, невміння вибрати найбільш доречний еквівалент щодо оцінювальних конотацій (додатковий зміст слова), стилістики та історії мови і суспільства [2, с. 316]. бачить значення в оригінальному художньому тексті, розуміє їх і явно передає в тексті перекладу (здебільшого шляхом усунення або опускання засобів створення сенсу), тобто передає власну інтерпретацію.

3. Перекладач немає достатній рівень знань щодо побудови висловлювань мовою перекладу [2, с. 316]. Сюди належить незнання закономірностей мовної комунікації або зневажання до них, незнання законів ритмічної організації тексту [2, с. 316]. Перекладач неправильно розуміє оригінал художнього тексту через відсутність необхідної підготовки.

Іншим важливим фактором для здійснення перекладу є когнітивний досвід самого перекладача, який є необхідним для розуміння змісту тексту оригіналу. Якщо когнітивний досвід перекладача рівноцінній або перевищує когнітивний досвід автора оригіналу, герменевтичний (тлумачний) етап перекладу буде успішним [2, с. 317]. Якщо ж ні, це зумовлюватиме виникнення перекладацьких помилок у відтворенні тексту оригіналу. Це обумовлює можливість спричинення перекладацьких помилок трьох типів [2, с. 317]:

1. Пропуски;
2. Слепе наслідування тексту оригіналу, без розуміння його змісту;
3. Заміна динамічного фрейму автора своїм власним, який виник через недостатність когнітивного досвіду.

Так, наприклад, німецький перекладач історичної повісті Миколи Гоголя «Тарас Бульба» Корфіц Хольм неправильно витлумачив назву країни, де відбуваються події повісті, а отже переклав її неправильно, що, безумовно,

викликало щонайменше здивування, і читач ламає голову, що таке «окраїна», «пограниччя» і де воно знаходиться [9].

Воля і козацтво звідти ллютья по всій Україні! [18].

Dies war die Stätte, von der aus Freiheit und Kosakentum das ganze Grenzland beherrschten! [19].

Звісно, таке хибне тлумачення лексеми «Україна» не можна вважати безпідставним, оскільки слово «Україна» існувало аж до XIX століття і означало «країна», «межа, що була з краю країни», «земля», але якщо воно вживається в цьому значенні, то не писалося б з великої літери.

Інший перекладач цієї історії, австрієць Рудольф Каснер, у свою чергу правильно відтворив її, щоправда, не зберігаючи особливостей вимови старослов'янської назви:

Von hier aus strömt der Wille und die Kraft der Kosaken über die ganze Ukraine [17, с. 28].

На жаль, навіть досвідчені перекладачі не застраховані від помилок. Так, польський перекладач, дослідник українознавства Александр Кратохвіл перекладав Ю. Андруховича, С. Жадана, О. Забужко, в одному з творів яких неправильно зрозумів реалію Бесарабка, що уособлює знаменитий ринок у центрі міста. У Києві, в описі Києва та його жителів, біля головної вулиці Хрещатик, куди приїжджають торгувати люди з різних регіонів України:

...якийсь чернець чи боярин, сутемне од часу обличчя того типово українського, добре прописаного, але водночас м'якого, як у старих горах, рельєфу, що його й досі легко впізнати, наприклад, між дядьків на Бессарабці, і тільки очі, незворушнотемні, набряклі всезнаттям, тяжіли на ньому, немов не вмещаючись, і здавалось, він от-от знову зверне їх на мене [18].

...es war ein Mönch oder Bojar mit einem von der Zeit gedunkelten Gesichtszüge, die man gegenwärtig noch unter den Alten in Bessarabien antrifft, und nur die Augen, unbewegt, dunkel, mit Gesehenem übervoll, drückten das Antlitz ihm nieder...[19].

Тому незнання перекладачами культури та особливостей мови, з якої здійснюється переклад, а також неправильне тлумачення значення лексеми досить часто призводять до спотворення або некоректного відображення описуваної дійсності в оригінальному творі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Під час контакту двох різних мов, відбувається також і контакт двох зовсім різних культур, зі своїми індивідуальними складовими, безперечно першість яких займає мова. Під час взаємодії з іншою мовою, реципієнт сприймає її через призму власної культури, а отже безпосередньо контактує з лінгвокультурним лексичним матеріалом. Фактично лакуни є безеквівалентними лексичними прогалинами при зіставленні двох різних соціокультурних мов.

На думку багатьох лінгвістів, під час роботи з лінгвокультурним лексичним матеріалом необхідно володіти також і широким культурним світоглядом, оскільки він безпосередньо пов'язаний з географічними та історичними відомостями певного народу, фразеологізмами, поняттями тощо.

Щодо розвитку українського перекладознавства, а саме поняття лакунарності, вагомий внесок зробили такі мовознавці як О. Кундзіч, Р. П. Зорівчак.

Спільним для всіх трактувань лакунарності є те, що лакунами вважають елементи безеквівалентної лексики однієї мови, у зіставленні з іншою. Лакуни це унікальні поняття однієї мови, які не мають прямих відповідників в іншій мові. Найчастіше явище соціокультурних лакун зустрічається під час перекладу, в результаті якого виникає проблема їх відтворення. Головними ознаками лакун залишається їх незвичність та екзотичність (у сенсі приналежності лише для конкретної культури).

Складний характер лакунарності сприяє тому, що окрім лінгвістичного підходу дослідження цього явища, доцільно використовувати також і культурологічний підхід. Безеквівалентна лексика змінюється разом із розвитком самої мови, виникають нові поняття. Окрім того деякі лакуни, зникають з повсякденного та загального вжитку через те, що більше не є актуальними для визначеного часу, зокрема культури та історії.

Щодо класифікації лакун та безеквівалентної лексики у мовознавстві існують різні варіації, запропоновані дослідниками. Класифікацією стилістично-маркованої лексики займалася О. Селіванова та інші. Відповідно до класифікації О. Селіванової лакуни поділяють на системні та функціональні. Серед системних розрізняють: фонетичні, лексичні, номінативні, морфологічні, синтаксичні, стилістичні. Серед функціональних лакун виділяють: діяльнісно-комунікативні, культурологічні, лакуни культурного простору.

Часто термін «лакуна» в перекладознавстві характеризують з терміном «безеквівалентна лексика», хоча не кожна лакуна є безеквівалентною. Поняття «лакуни» є набагато ширшим.

У сучасному перекладознавстві відомо досить багато методів та способів перекладу лексичних одиниць, особливо коли мова йде про лексичні одиниці, які не завжди мають прями відповідники у мові на яку здійснюють переклад. Лінгвісти розмежовують у сучасному мовознавстві перекладацькі прийоми, за допомогою яких можна якнайкраще передати значення тієї чи іншої лакуни, а також знайти вдалий еквівалент.

Загалом явище «лакунарності» створює виклик для перекладачів. Фахівцям складно, а в деяких ситуація навіть і неможливо перекласти та передати безеквівалентні компоненти, гру слів, усталені культурні поняття окремого народу. Лакуни – непрозорі та пусті елементи – розглядаються в перекладознавстві в межах теорії безеквівалентності (БЕЛ), пов'язані з проблемами декодування мови, обрання способів пізнання реальної або віртуальної дійсності.

Більшість творів літератури світу допомагає читачеві делакунізувати перекладач, який адаптує, пояснює або делітує культурноспецифічну та гносеологічну інформацію.

Саме через властиві йому особливості художній текст є найскладнішим об'єктом перекладу. Перекладач має зберегти не лише його організацію та

структуру, а й його інтенціональність, одночасно відтворюючи його естетичну кцію, а також передаючи його значення. Перекладацька помилка — це його спотворення чи зміна. Невдале перекладацьке рішення завжди пов'язане із семантичною структурою художнього тексту. Тому незнання перекладачами культури та мовних особливостей мови, з якої здійснюється переклад, а також неправильне тлумачення значення лексеми досить часто призводять до спотворення або некоректного відображення описуваної дійсності. в оригінальному творі.

РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЛАКУН У ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

2.1 Специфіка застосування лакун у художній літературі.

Вивчення реалій не втрачає свого значення й на сучасному етапі розвитку мовознавства та перекладознавства, про що свідчать дослідження багатьох українських вчених у галузі перекладознавства. Більшість українських дослідників сходяться на думці, що реалії певною мірою належать до безеквівалентної лексики. К. Кияниця, яка досліджує історичну дійсність і типологію способів перекладу історичних реалій, враховуючи зв'язок із поняттями «безеквівалентна лексика», «екзотизм», «термін» і «лакуна» (відсутність в одній мові назви конкретного терміна), визначає, що безеквівалентна лексика є дещо ширшим поняттям, екзотика не перекладається і не має часового зв'язку, терміни не мають етнонаціонального забарвлення, вживаються у сфері науки, є штучно створеними, а лакуни швидше заповнюються безеквівалентною лексикою, оскільки йдеться не про неможливість вираження цього терміна в мові перекладу, а лише про відсутність одиниці подібного рівня для позначення цього поняття.

Дослідниця стверджує, що найбільш адекватним терміном «реалії» можна визнати вираз «етнокультурна лексика», який має найбільше компонентів, що характеризують певне мовне явище [9, с. 30] і дає таке визначення реалій: «Реалії — це слова і словосполучення, що позначають явища, предмети, характерні для життя, побуту, культури, суспільно-історичного розвитку одного народу й майже невідомі іншому народу; вони виражають національний і (або) часовий колорит і зазвичай не мають точних відповідників в іноземних мовах, вимагають особливого підходу при перекладі» [9, с. 30-31].

Однак найбільш комплексно питання реалій розглядала Р. Зорівчак, дослідження якої цитують чи не всі сучасні фахівці з цього питання. Англіцистка, фразеологиня, фахівчиня з теоретичних і практичних аспектів перекладу, науковиця, яка глибоко вникла у тему реалії, давши цьому поняттю таке визначення: «Реалії — це одно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких які є (у сенсі бінарного порівняння), які разом з ними включені в комплекс традиційно спорідненої етнокультурної інформації, чужої об'єктивній реальності приймаючої мови» [8, с.58].

Цей гнучкий підхід до розуміння реальності дозволяє нам побачити в них «мінливу, відносну категорію, яка виділяється в бінарному контрастивному порівнянні окремих мов (і культур)» і «сферу реальності вихідної мови», постійно змінюється залежно від словникового складу мови перекладу, специфіки матеріальної та духовної культури реципієнта, інтенсивності культурно-етнічних контактів відповідних мовних груп» [8, с.58].

Р. Зорівчак зазначає, що "на відміну від інших лексем, що виражають національну ідентичність, культурна інформація дійсності є "етнічною". Реальність у цьому плані виділяється. І якщо в процесі перекладу відбувається конвергенція, зіткнення не лише різних мовних систем, а також різних культур та цивілізацій, то цей процес особливо постає у перекладі реалій. На думку дослідниці, створення реалій не залежить від наших уподобань, вони зумовлені суспільними потребами та зовнішніми чинниками. Реалії «належать до диференційних мовних явищ» [8, с. 40].

Н. Петрушова, В. Кравченко, О. Петрович [12] поділяють точку зору Р. Зорівчак і формулюють таке визначення терміну «реалії» з точки зору перекладознавства: реалії є моно- та полілексичними унікальними лексичними одиницями, що позначають явища, предмети, побут, культуру, які характерні для історичного розвитку одного народу й чужі об'єктивній дійсності іншого,

належать до диференційно-мовних явищ і зазвичай не мають точних відповідників у іншій мові, а тому потребують особливого підходу в перекладі.

Безперечно, першим кроком у подоланні труднощів перекладу реалій є етап виявлення релевантних лексичних одиниць у тексті художнього твору.

На думку Н. Петрушової, В. Кравченко, О. Петрович [12], на початковому етапі роботи перекладача слід підготувати окремий перелік етнокультурних лексем, як внутрішніх, так і зовнішніх. Адже в кожній мові існує багато реалій, які відрізняються одна від одної за формою, лексичними, фонетичними та морфологічними ознаками. «Фонові знання — це сукупність відомостей про особливості країни, мова якої вивчається, її національну культуру, мовознавство та викладання мови, менталітет народу, національні особливості вербальної та невербальної поведінки» [12], тобто перекладач має бути достатньо освіченою людиною, яка не тільки володіє мовою оригінального твору, а й має широкі знання з усіх сфер життя та діяльність соціальної спільноти, що розмовляє відповідною мовою, знає історію та культуру тощо. Мова художньої літератури вимагає особливого ставлення. Переклад художнього твору чи художній переклад завжди мав свої особливості порівняно зі звичайними перекладами, де важлива точність і адекватність мовних відповідностей. Мета художнього перекладу – передати зміст тексту, його тематику, ідею, стилістичні особливості тощо.

О. Ребрій у монографії «Сучасні концепції творчості в перекладі» [13] наполягає на необхідності ставлення до перекладача як до художника слова, творчої особистості та автора оригіналу, що пише твори, мистецтво набагато легше створювати, ніж відтворювати їх іншою мовою. У розділі, присвяченому різним типам труднощів перекладу, дослідник додає частину реалій та квазіреальності (реалій фантастичних художніх світів), тобто лексику, яка «характеризує етнокультурну специфіку певного історичного періоду даної мови» та суспільства» [13, с. 176].

На думку О. Ребрія, принципи й прийоми відтворення реалій у перекладі такі ж, як і для безеквівалентної лексики в цілому, оскільки виступають її пластом: «Якщо деякі дослідники несправедливо ототожнюють реалії з безеквівалентною лексикою, то ми вважаємо, що ці два лексичні розряди є гіпонімічно-гіперонімічними відношеннями» [13, с.177] і невиправдане вилучення з перекладів іншомовних реалій чи заміна їх українськими реаліями збіднює комунікативний потенціал твору.

Як підсумовує дослідник, адекватний переклад реалій і квазіреалій видається можливим на основі творчого використання наявних мовних ресурсів і створення індивідуальних письмових еквівалентів перекладу з урахуванням ситуації, контексту, фонових знань і особистих характеристик кандидата.

Значна частина дослідників окремою ланкою інтелектуально-творчої діяльності перекладача вважає не лише процес перекладу реалій, а й добір відповідника в рідній мові. О. Ребрій наводить результати огляду значної кількості праць учених-перекладачів, які досліджували процес перекладу безеквівалентної лексики, визначаючи цей процес як «творчий акт потрійного характеру» [13, с. 144], у якому перекладач майже одразу виконує такі три дії:

- 1) інтерпретує предмет (творчість як інтерпретація), тобто або впізнає його, або ідентифікує за довідковими джерелами (якщо він не був з ним знайомий);
- 2) вирішує вибір способу перекладу (творчість як мінливість);
- 3) формує – спочатку у внутрішньому лексиконі, звідки потім переноситься до тексту перекладу і, за потреби, до мови перекладу – іншомовного відповідника (творчості як самої мовотворчості) [13, с. 144].

Виконуючи описані вище кроки, перекладач вибирає необхідну для перекладу реалії версію відповідно до свого характеру та особистих уподобань. Якщо раніше цей процес відбувався інтуїтивно, то зараз існують певні чітко визначені способи перекладу слів дійсності рідною мовою перекладача. Розглянувши існуючі способи трансляції реалій, Р. Зорівчак [8], О. Ребрій [13]

Н. Петрушова, В. Кравченко, О. Петрович [12] виділили такі види перекладу реалій:

1. Передача «без перекладу» / транскодування – транскрипція (тобто передача дійсності на мову перекладача шляхом запису її фонетичного звучання) і транслітерація (спосіб перекладу оригінальної дійсності шляхом відтворення її графічної форми мовою перекладача). Транскрипція та транслітерація як засоби передачі іншомовних реалій у художніх текстах на виході, після роботи перекладача, надають перекладу екзотичності та спрямовують читача в атмосферу суспільства, де відбуваються події.

2. Переклад реалій – повний, частковий, описовий – створення неологізмів, калькування, напівкалькування, описовий переклад або описовий парафраз, порівняльний метод або пошук функціонального аналога, гіперонімічні перейменування, контекстний переклад або пошук ситуативного еквівалента.

Повний переклад – це, як правило, не пошук збігів, тому що справжніх збігів немає, якщо вони дійсно є, а створення неологізму, тобто створення взагалі нового слова, яке згодом можна додати до словника мови перекладу.

Калькування – це дослівний або буквальний переклад.

Напівтранслітерація – це частковий переклад іншомовного слова чи фрази, тобто переклад, який передбачає транскрипцію чи транслітерацію.

Описовий переклад, або описове перефразування, полягає в розкритті змісту дійсності вихідної мови через докладні пояснення, які розкривають природу розглянутого явища.

Спосіб уподібнення – відтворення семантико-стилістичної функції дійсності мови оригіналу через функціональний аналог іноземної мови – реальність мови перекладача.

Гіперонімічне перейменування — це метод перекладу, при якому типи термінів мовою оригіналу переносяться на загальні терміни мовою перекладу.

Контекстний переклад зазвичай протилежний прямому перекладу, він припускає, що переклад реалії можна здійснювати лише за контекстом, керуючись змістом твору. На цьому етапі роботи з текстом важливу роль відіграє майстерність перекладача, оскільки перекладач залежно від рівня знання культури, традицій, історії, географії досягає найкращого перекладу змісту оригінального твору, обирає відповідний спосіб відтворення реалії.

2.2 Способи перекладу соціокультурних лакун німецькою мовою.

Основними стратегіями перекладу реалій є «одомашнення» та «відчуження». Сучасні дослідники акцентують увагу на двох стратегіях перекладу тексту – «одомашнення» (domesticating approach) і «відчуження» (foreignizing approach) перекладу. Вибір стратегії тісно пов'язаний із роллю суб'єкта перекладацької діяльності та можливостями перенесення безеквівалентної лексики з мови оригіналу на мову перекладу, включаючи історичні реалії вихідного тексту. На думку дослідників, вибір тієї чи іншої стратегії зумовлюють і позамовні фактори: культурні, економічні, політичні та соціальні [15, с. 240].

Стратегія «одомашнення», яка фокусується на культурі-реципієнті, намагається адаптувати оригінал за власними правилами та максимально наблизити автора до реципієнта [14, с. 133].

Позитивною рисою стратегії «одомашнення» є доступність тексту перекладу для реципієнта цільової культури. Однак можна лише погодитися з У. Еко, що в разі повного «одомашнення» перекладеного тексту «всі мовні та культурні проблеми, встановлені оригіналом, втрачать своє значення», оскільки перекладачі часто недооцінюють функцію перекладу в культурі реципієнта. Деякі прихильники стратегії «одомашнення» тексту вважають, що результат

перекладацької діяльності залежить від норм і умов, прийнятих у суспільстві перекладача, від наявності «певного соціального порядку» [10, с. 6].

Питання вибору стратегії не постає: перекладений текст навіть у розумних межах не повинен містити іншомовних елементів і говорити про його «іноземне походження» [10, с. 16]. Така позиція видається не зовсім правомірною щодо художніх текстів, оскільки, написані мовою самобутньої культури, вони містять багато нееквівалентних елементів (наприклад, унікальні історичні реалії). Останні є незамінними для опрацювання змісту такого тексту з герменевтичних позицій і тому потребують особливого ставлення при виборі стратегії їх перекладу на мову приймаючої культури.

Стратегія «відчуження», навпаки, фокусується на мові та оригінальному тексті оригінальної культури або наближає сприймача до автора [14, с. 133].

Деякі дослідники [10; 12; 16] стверджують, що стратегія «відчуження» є кращою, оскільки вона робить видимою присутність перекладача та підкреслює чужорідність оригінального тексту, тим самим відсилаючи реципієнта у світ самобутньої культури [16, с. 20]. Такий підхід до перекладу допомагає реципієнту «побачити предмет опису з іноземної перспективи, в новому світлі, зрозуміти предмет краще, ніж раніше».

До позитивних чинників цієї стратегії можна віднести можливість збагачення МП новими лексичними одиницями за рахунок вихідного тексту. Як правило, перекладач стикається з двома труднощами при перекладі безеквівалентної лексики, словникового значення якої за своєю суттю є неперекладним: 1) відсутність відповідника (еквівалента, аналога) у МП, оскільки немає лексики, об'єкт (референція), утворений дійсністю носіїв цієї мови, і 2) необхідність передати, крім об'єктивного значення (семантики) дійсності, її колір (смісл) – національно-історичне забарвлення. [11, с. 80].

До цього переліку слід додати принаймні ще одну складність, пов'язану з передачею історичних реалій МП. Вона полягає в адекватному визначенні

функції дійсності в системі цінностей і збереженні цієї функції в перекладі тексту. Наприклад, перекладаючи українську історичну дійсність німецькою мовою, перекладачі використовують стратегію «одомашнення» *кунтуш* – *Mantel*, *мужик* – *Bauer*, так і «очуження» *бунчук* – *Buntschuk*, *дружина* – *Drushina*.

Вибір стратегії перекладу залежить не тільки від рішення суб'єкта перекладацької діяльності та нелінгвістичних факторів, а й від типу тексту, що перекладається. Тексти формального характеру, такі як військові, юридичні, науково-технічні, можуть бути повністю адаптовані до приймаючої культури майже без втрати змісту завдяки певним умовним зв'язкам, які існують у цих сферах людської діяльності. Крім того, такі тексти зазвичай містять універсальні терміни, які зустрічаються в кожній культурі.

Нас цікавлять художні тексти, тобто тексти, що несуть унікальну та естетичну функцію перекладу, мають складну змістово-сміслову систему та потребують особливого підходу. Тому при виборі стратегії перекладу безеквівалентної лексики, особливо стратегії перекладу лакун, необхідно враховувати такі фактори:

- власне рішення перекладача;
- нелінгвістичні фактори: економічні, політичні та соціальні норми приймаючої культури;
- тип тексту для перекладу;
- функціональна характеристика історичних реалій тексту перекладу (ТП) з філологічної герменевтики.

Врахування цих факторів дозволяє перейти від описового підходу до вирішення даної проблеми завдяки конструктивній оптимізації методів IP-трансляції.

Аналіз перекладів художніх творів української літератури на історичну тематику показує, що перекладачі по-різному перекладають німецькою національно та історично специфічні елементи стилю оригіналу, а саме історичні

реалії України, тому ми не будемо детально аналізувати його доцільність і правомірність використання певних способів трансляції дійсності в кожному конкретному випадку.

Розглянувши та проаналізувавши основні способи перекладу, які використовуються для передачі історичної дійсності України, виділяємо такі: транскрипція/транслітерація, калькування, пошук функціонального відповідника, описовий переклад, лексико-семантична заміна, опущення.

Стосовно сучасної мовної свідомості українського читача більшість історичних реалій набуло характеру відчуження. У зв'язку з тим, що вони позначають предмети і явища далекої історичної доби, яких уже не існує, більшість цих лексичних одиниць виникла внаслідок активного вживання носіями української мови. Отже, підставою для використання транслітерації подібних історичних реалій у текстах німецького перекладу може бути рівність статусу цих слів у загальній лексичній системі мови оригіналу та мови перекладу. Невелика кількість історичних реалій, що виникли шляхом транслітерації, зафіксована в тлумачних словниках німецької мови: *Druschina Substantiv, feminin* – *Schutztruppe russischer Fürsten*; *Bojar Substantiv, maskulin*.

Завдяки використанню транскрипції та описового перифразу, які разом утворюють комбіновану реномінацію, перекладачеві вдається зберегти місцевий колорит і пояснити зміст історичної дійсності, хоча при цьому не обійшлося без часткової втрати змісту. У наведених прикладах історичні реалії є лексичним засобом національно-історичної стилізації при передачі описаної в оригіналі дійсності, а транслітерація лише підкреслює стилістичну активність дійсності, додаючи тексту перекладу національно-місцевого колориту. Вона зберігає більше емоційних і виразних відтінків оригіналу, ніж, скажімо, з'ясування реалій через опис.

Тому транслітерація є надто рідкісним способом перекладу і не завжди цілком доцільним, оскільки сама по собі не розкриває змісту історичної дійсності,

а разом із описовим парафразом чи перекладацьким коментарем забезпечує збереження стилю оригінальної мови та розкриття значення слова.

Окрім транскрипції, перекладачі використовують кальку для перекладу українських історичних реалій німецькою мовою. За допомогою цього прийому перекладач запозичує певне речення з іноземної мови та дослівно перекладає елементи, що його утворюють. Крім того, вживаються неповні кальки або змішані випадки, коли калькою відтворюється лише один компонент (передається його внутрішня форма), а інший — транслітерацією, що спостерігаємо в першому випадку:

Загалом як повне, так і часткове калькування використовуються рідше, ніж транслітерація при передачі реалій.

Використання аналога. У деяких випадках перекладачі в ролі міжкультурного відповідника використовують аналоги, «породжені використанням одиниць МП, які не повністю відповідають за значенням вихідним одиницям, але можуть замінити їх у конкретному випадку» [10, с. 69]. Слід зазначити, що перекладачі часто використовують слова-аналоги для передачі німецької лексики, яка не має повних, стійких відповідників, тобто для перекладу українських історичних реалій.

Можна припустити, що для перекладу окремих українських історичних реалій існують певні регулярні відповідники, які використовуються при перекладі різних текстів різними (українськими та іноземними) перекладачами. Використання перекладачами аналогів з історичним відтінком змісту дозволяє зберегти необхідну історичну перспективу, створити «часову дистанцію», що віддаляє читача від часу створення оригіналу.

В інших випадках перекладачі дають більш детальні пояснення відповідних предметів і понять. Або ж використовують комбінацію двох методів – транслітерації, або калькування, та описового перекладу.

Використання описового перекладу є досить ефективним за умови, що перекладачеві вдається виразити найважливіші ознаки перекладеного поняття, найважливіші компоненти перекладу значення в даному контексті, використовуючи засоби мови перекладу.

Використання лексико-семантичних заміन уможлиблює усунення відмінностей відповідних реалій, які формують їх національно-історичну самобутність [10, с. 153].

Одним із способів відтворення історичних реалій є їх пропуск, що може призвести до спотворення або втрати смислів, закладених у оригінальному творі, за умови, що ця реальність є важливою для смислотворення тексту.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Вивчення реалій не втрачає свого значення й на сучасному етапі розвитку мовознавства та перекладознавства, про що свідчать дослідження багатьох українських вчених у галузі перекладознавства. Безперечно, першим кроком у подоланні труднощів перекладу реалій є етап виявлення релевантних лексичних одиниць у тексті художнього твору.

На початковому етапі роботи перекладача слід підготувати окремий перелік етнокультурних лексем, як внутрішніх, так і зовнішніх. Адже в кожній мові існує багато реалій, які відрізняються одна від одної за формою, лексичними, фонетичними та морфологічними ознаками. Перекладач має бути достатньо освіченою людиною, яка не тільки володіє мовою оригінального твору, а й має широкі знання з усіх сфер життя та діяльність соціальної спільноти, що розмовляє відповідною мовою, передусім з історії та культури. Мова художньої літератури вимагає особливого ставлення. Переклад художнього твору завжди мав свої особливості порівняно зі звичайними перекладами, де важлива точність і адекватність мовних відповідностей. Мета художнього перекладу – передати зміст тексту, його тематику, зміст, ідею, стилістичні особливості.

Адекватний переклад лакун видається можливим на основі творчого використання наявних мовних ресурсів і створення індивідуальних письмових еквівалентів перекладу з урахуванням ситуації, контексту, фонових знань і особистих характеристик.

Значна частина дослідників окремою ланкою інтелектуально-творчої діяльності перекладача вважає не лише процес перекладу реалій, а й добір відповідного відповідника в рідній мові.

Процес перекладу — це «творчий акт потрійного характеру», у якому перекладач майже одразу виконує такі три дії:

1) інтерпретує предмет, тобто або впізнає його, або ідентифікує за довідковими джерелами;

2) вирішує вибір способу перекладу;

3) формує – спочатку у внутрішньому лексиконі, звідки потім переноситься до тексту перекладу і, за потреби, до мови перекладу – іншомовного відповідника.

Розрізняють два типи перекладу безеквівалентної лексики:

1. Передача «без перекладу» / транскодування – транскрипція (тобто передача дійсності на мову перекладача шляхом запису її фонетичного звучання) і транслітерація (спосіб перекладу оригінальної дійсності шляхом відтворення її графічної форми мовою перекладача).

2. Переклад реалій – повний, частковий, описовий – створення неологізмів, калькування, напівкалькування, описовий переклад або описовий парафраз, порівняльний метод або пошук функціонального аналога, гіперонімічний перейменування, контекстний переклад або пошук ситуативного еквівалента.

Сучасні дослідники акцентують увагу на двох стратегіях перекладу тексту – «одомашнення» (domesticating approach) і «відчуження» (foreignizing approach) перекладу. Вибір стратегії тісно пов'язаний із роллю суб'єкта перекладацької діяльності та можливостями перенесення безеквівалентної лексики з мови оригіналу на мову перекладу,

На думку деяких дослідників, стратегія «одомашнення» не передає повністю сенс культурно забарвленої лексики. Стратегія «відчуження», навпаки, фокусується на мові та оригінальному тексті оригінальної культури або наближає сприймача до автора.

Деякі дослідники стверджують, що стратегія «відчуження» є кращою, оскільки вона робить видимою присутність перекладача та підкреслює чужорідність оригінального тексту, тим самим відсилаючи реципієнта у світ

самобутньої культури.

Розглянувши та проаналізувавши основні способи перекладу, які використовуються для передачі культурно забарвленої лексики виділяємо такі: транскрипція/транслітерація, калькування, пошук функціонального відповідника, описовий переклад, лексико-семантична заміна, опущення.

Існування нееквівалентних одиниць не говорить про неможливість відтворити їх зміст у перекладі або про їх перекладність з меншою точністю порівняно з прямолінійними лексичними одиницями.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ШЛЯХІВ ВІДТВОРЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЛАКУН У ПЕРЕКЛАДАХ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

У попередніх розділах було досліджено природу та поняття соціокультурної лакуни, також розглянуто класифікації дослідників, які займалися вивченням цього лінгвістичного явища. Окремим пунктом було наведено також і труднощі перекладу, які виникають під час перекладацького процесу соціокультурних лакун загалом, а також конкретно в художніх текстах, виокремлено способи їх перекладу, які найчастіше застосовуються перекладачами.

Третій розділ роботи присвячений практичному аналізу застосування способів перекладу і відтворення соціокультурних лакун. Соціокультурна лакуна — це частина безеквівалентної лексики, яка має досить широке застосування як в усному, так і в письмовому мовленні. Лакуна — це культурна специфіка, національна особливість, яка притаманна окремому народу та визначає їхню самобутність. Це взаємозв'язок між мовою та культурою, без якого не може існувати лінгвістика.

Основою для аналізу лакун та способів їх перекладу було обрано художні тексти української літератури та їхні переклади німецькою мовою. Література є однією з найбільших осередків існування та використання лексики, яка ідентифікує культуру окремого народу. Ми використали для аналізу твори класичної літератури, як-от твір «Енеїда» Івана Котляревського, а також твір «Лісова пісня» Лесі Українки. Окрім зазначених вище класичних літературних доробків, для порівняння було проаналізовано й твір сучасної української літератури — «Дванадцять обручів» автором якого є Юрій Андрухович.

3.1 Використання соціокультурних лакун у бурлескно-травестійній поемі «Енеїда» Івана Котляревського та способи їх перекладу німецькою мовою.

Епічна бурлескно-травестійна поема «Енеїда» була написана Іваном Котляревським у 1798 році. Про геніальність поеми свідчить її форма, сюжет та способи, які використовував Котляревський під час її написання. Перш ніж приступити до аналізу оригіналу поеми та її перекладу, варто розглянути лексичні та структурні особливості самого твору, а також його сюжет, оскільки ці фактори є важливими та мають великий вплив на результат, який ми отримали під час практичного дослідження.

Рік написання «Енеїди» припадає на добу романтизму та націоналізму у Європі, а також ностальгією за козацькою державою, яка була ліквідована Росією [20]. Історичне підґрунтя та тогочасна культура значно вплинула на текст поеми, а також і на її лексичний склад. Як відомо, Котляревський використовував у своєму літературному творі не літературну, а розмовну українську мову. Саме розмовна мова є осередком існування культурно-маркованої лексики, а отже у тексті поеми зустрічається багато прикладів практичного вживання безеквівалентної лексики.

«Енеїда» — це не прозовий, а віршований твір. Цей факт також зумовив наш вибір цього твору та подальшого аналізу. Окрім передачі змісту, а також відповідників культурно-маркованої лексики, перед перекладачам стояло завдання зберегти структуру оригіналу, що безумовно пов'язано з вибором перекладацьких прийомів та відтворенням окремих слів, а також цілих речень.

Щодо практичного аналізу поеми, важливо акцентувати увагу на тому, що текст насичений такими поняттями як історизми та архаїзми, які тісно пов'язані з лакунарністю. Як зазначає Т.О. Анохіна «до термінів позначення панхронічної лакунарності відносять терміни синхронічної та діахронічної лакунарності: новотвори, нові терміноодиниці, неіснуючі поняття, неіснуючі слова, стерті

слова та поняття, архаїзми, реліктові форми, рефлексии, праформи, етимологічні дублети» [7 с. 121]. Цей факт впливає на те, що більшість історизмів та архаїзмів сприймалися як одиниці безеквівалентної лексики у відповідний час. Під час практичного аналізу, вищезазначене твердження мало вплив на хід роботи. Те, що раніше було лакуною, у нашій сучасності сприймається вже історизмом або архаїзмом. Через це значна частина слів лакун нині не є вживаними.

Загалом було проаналізовано 34 культурно маркованих одиниць.

Проаналізувавши текст оригіналу поеми та текст її перекладу, було з'ясовано, що за допомогою способу використання аналогів в перекладі поеми Івана Котляревського «Енеїда» було відтворено 24% соціокультурних лакун.

Щодо прикладів застосування способу використання аналогів, варто навести такі приклади:

Та і горілочку хлистали [21, с. 4].

Na, und den Schnaps natürlich auch [22, с. 6].

Як бачимо на цьому прикладі, для перекладу лакуни «горілка» було використано аналог, який існує в німецькій культурі — напій «*Schnaps*». Якщо детальніше розглянути ці два поняття, за своєю природою і способом приготування напої схожі. Використання способу, наприклад, описового перекладу у цьому реченні було б недоречним, оскільки напій, який зазначений в поемі, недоцільно було б описувати, бо це порушило б структуру самого твору, а також використання аналога вдало передало сенс слова.

У нижчезазначеному прикладі також бачимо назву алкогольного напою і використання аналога:

Зевес тогді кружав сивуху [21, с. 4].

Mit Wodka löschte er den Durst [22, с. 7].

Відповідно до «Академічного тлумачного словника (1970–1980)», «*сивуха*» — це недостатньо очищена хлібна горілка [23]. Це є одним із різновидів самогону, під час якого були порушені технології приготування і він набув дещо

«сивуватого» відтінку [24]. Для перекладу цієї міжкультурної лакуни було використано аналог німецького слова «*Wodka*». Врахувавши, що це слово хоч й існує у вжитку німецького народу, воно транслітерує росіянізм «*водка*». На нашу думку, краще було використати або аналог «*Schnaps*», як у вищезазначеному прикладі, або «*Branntwein*», яке за значенням є більш наближеним.

Інший приклад:

I кубками пили слив'янку [21, с. 7].

Man reichte Sliwowitz in Bechern [22, с. 10].

«*Слив'янка*» та «*Sliwowitz*» (*пер. сливовиця*) є наближеними один до одного напоями, однак культурологічна лакуна української мови означає «сливову наливку або настоянку на спирті [23]». «*Sliwowitz*» (*пер. сливовиця*) — це сливове бренді на основі спирту зі сливового соку [25]. На основі цього можемо узагальнити, що використання аналога було доцільним у цьому випадку, оскільки описовий спосіб порушив би структуру поеми. Також для перекладу і передачі даного поняття можна було б використати транслітерацію з детальним поясненням лакуни в додатках до перекладу.

I у панаса грати стала [21, с. 10].

Und spielte mit ihm «Blinde Kuh» [22, с. 13].

Вищезазначений приклад яскраво демонструє спосіб використання аналога. Лакуна «*гра у панаса*» — в якій хто-небудь один із зав'язаними очима ловить інших [23]. Використання німецького аналога «*Blinde Kuh*», повністю передає сенс та ідею гри, яка була в оригіналі тексту поеми.

Що скомпоную панихиду [21, с. 162].

Ich bring ein Requiem zustand [22, с. 218].

Вищезазначений приклад демонструє спосіб використання аналога для перекладу лакуни «*панихида*». Перекладач вдався до використання тотожного явища, але на межі двох церков. Відповідно «*панихида*» — це церковна служба по померлому [23], яка притаманна для християнської церкви. Поняття

«*Requiem*», яке належить до греко-католицької церкви, споріднене з «*панихидою*» однак відрізняється за своєю структурою. Використання аналога для вищезазначеного фрагменту поеми «Енеїда» вдале, оскільки реципієнт, який читатиме текст перекладу повністю зрозуміє сенс української культурної лакуни через призму німецькомовної культурної лакуни, яка має споріднене значення і різнить лише за своєю структурою.

Ще один приклад також демонструє вдале застосування способу використання аналога для перекладу міжкультурної лакуни, що позначає страву української кухні:

А в чотирьох були галушки [21, с. 20].

Und in vier Töpfen kochten Knödel [22, с. 28].

Поняття «*галушки*» й «*Knödel*» є наближеними: обидва слова належать до страв двох різних країн, однак технологія приготування є ідентичною. Різниця полягає більше в доступних варіація двох страв. Не винятковим було б і використання транслітерації для вищезазначеного поняття. Цей спосіб зберіг би оригінальну назви самої страви, а також обов'язково необхідно було б зазначити короткий опис та пояснення. Іншою варіацією для лакуни «*галушки*» є також німецьке слово «*Kloß*». Воно ближче до української страви за способом приготування та застосування. Окрім того ця варіація страви також існує в українській кухні.

Проаналізувавши текст оригіналу поеми та текст її перекладу, було з'ясовано, який із перекладацьких способів найбільше переважав. Аналіз мовного матеріалу показав, що найчастіше використовувався спосіб лексико-семантичних заміни для відтворення існуючих соціокультурних лакун. Серед усіх лакун, які були використані в поемі 33% було перекладено за допомогою вищезазначеного способу. Досить часто перекладачі застосовують різні варіанти лексико-семантичних заміни для оригінального тексту, щоб зберегти авторський віршовий розмір, ритм, темп, римування [26 с. 199]. Через необхідність

збереження віршованої структури поеми «Енеїда» Івана Котляревського, у перекладі художнього твору німецькою для окремих лакун часто застосовувався саме цей спосіб перекладу. Щодо використання лексико-семантичних трансформацій існують певні обмеження, які пов'язані з контекстом та змістом оригіналу твору та його перекладу, оскільки перекладацький спосіб передбачає здійснення трансформацій над словами, а в межах цієї наукової роботи — над міжкультурними лакунами. Такі міжмовні перетворення не мають перекручувати зміст чи спотворювати загальну стилістику твору, бо це неодмінно вплине й на адекватність вербального вираження етнокультурних особливостей оригіналу [26 с. 199]. Основний зміст цього способу полягає в тому, щоб використовувати не прямі аналоги для міжкультурних лакун, які можуть порушити загальну структуру твору, а таких слів, які частково передають значення через більш загальні або конкретні поняття, синоніми тощо.

З дівчатами заженухався [21, с. 3].

Verbringt mit Mädchen seine Zeit [22, с. 4].

Як бачимо у вищезазначеному прикладі, перекладач вдався до лексико-семантичної заміни під час здійснення перекладу лакуни «*заженухався*». Відповідно до значення, яке вказане в тлумачному словнику, поняття «*женухатися*» означає виявляти інтерес, велику увагу до кого-небудь, приваблювати до себе приємними розмовами; залицятися [23]. В тексті перекладу його замінили на «*Zeit verbringen*». Ця лексико-семантична трансформація не повністю передала значення лакуни, однак змогла передати сенс тексту оригіналу поеми, не спотворивши його. Перекладач обрав нейтрально-забарвлений варіант. Цей вибір вплинув більше не на семантичне значення слова, а на емоційне забарвлення, на якому автор поеми зацентрував увагу. Також в перекладі можна було б більш конкретизувати дії головного героя, використавши інші синоніми німецької мови до значення слова «женухатися»,

тобто «залицятися». Серед них можна виокремити: *umschwärmen, liebäugeln, umwerben, den Hof machen*.

Neptun izdavna був дрянічка [21, с. 3].

Neptun, der immer schon empfänglich [22, с. 4].

Вищезазначений приклад демонструє також використання способу лексико-семантичної заміни, однак передає зміст із спотворенням тексту оригіналу. Поняття «*дрянічка*» стосується людини, яка є зазеркуватою, бешкетною. Поняття «*empfänglich*» це більше про людину, сприйнятливую до впливу оточення, що аж ніяк не передає і не відтворює зміст лакуни «*дрянічка*». Для перекладу вищезазначеного фрагменту поеми доречніше було б застосувати спосіб використання аналога, оскільки він краще передав би зміст фрагменту та не спотворив його. Наприклад, *der Rüpel, der Raufbold, rauflustiger, streitsüchtig*.

I киселю їм до сими [21, с. 19].

Mit Eingemachtem gleich vom Faß [22, с. 27].

Інший приклад також демонструє використання способу лексико-семантичної трансформації. Однак варіант перекладу, який використав перекладач, жодним чином не стосується значення лакуни. «*Eingemachtem*» — це консервація або ж джем. Міжкультурна лакуна української мови «*кисель*» відповідно до значення, яке вказане в словнику, «драглиста страва з ягідного або фруктового сиропу, молока тощо з домішкою крохмалю» [23]. Вибір цієї перекладацької стратегії можна пояснити лише двома припущеннями. Перше припущення — перекладач вдався до використання «*Eingemachtem*» задля збереження віршованої структури і ритму поеми. Друге припущення — хибне уявлення, недостатня кількість фонових знань щодо специфіки української кухні, а отже помилкове вживання німецькомовного варіанту перекладу. Це підтверджує існування труднощів під час здійснення перекладу культурно маркованої лексики. Однією з умов адекватного відтворення культурно маркованої лексики є повне її розуміння перекладачем [27 с. 12]. Під час того як

перекладач перекладає іншомовний текст, який містить міжкультурні одиниці, йому необхідно не лише акцентувати увагу на правильній передачі змісту усього тексту, а й уявляти, як культурно марковані одиниці можуть бути передані мовою перекладу [27 с. 12]. Для вищезазначеного фрагменту поеми «Енеїда», можна було б застосувати спосіб використання аналога, наприклад: *Kaltschale, Kessel*. А також вдатися до транслітерації, обов'язково із поясненням лакуни.

Інший приклад також демонструє використання способу лексико-семантичної заміни:

П'ять казанів стояло юшки [21, с. 20].

Fünf Kessel waren voller Suppe, [22, с. 28].

Відповідно до семантики поняття «*юшка*» воно має дещо вузьке значення. Характерна відмінність поняття «*юшки*» від «*супу*» полягає в технології приготування страви. Юшка це фактично основа для супу, яка готується як овочевий чи м'ясний відвар без додавання інших інгредієнтів. Поняття «*Suppe*» більш загальне і нейтральне. Переклад та застосування вищезазначеного способу досить вдале для цього фрагменту тексту поеми. Перекладач не спотворив зміст, і використав тотожне поняття у тексті перекладу. Крім того не спотворилось й емоційне забарвлення тексту, нейтральне емоційне забарвлення відповідника лакуни також забезпечує безперешкодне сприймання реципієнтом тексту перекладу. Звичайно, можна було б використати й транслітерацію, для збереження національного колориту, однак ця умова не є обов'язковою для вищезазначеного фрагменту поеми.

То піднесла їм пиріжок [21, с. 27].

Brachte sie Kuchen als Geschenk [22, с. 37].

Відповідно до тлумачення поняття «*пиріжок*» — це печений виріб із тіста з начинкою [23]. Для фрагменту зазначеного вище було застосовано спосіб лексико-семантичної заміни під час здійснення перекладу. Поняття «*Kuchen*» має більш загальне значення і є нейтрально забарвленим. Використання

вищезазначеного способу перекладу вдале для цього фрагменту поеми, оскільки транслітерація не змогла б повністю задовольнити критерії для розуміння тексту. Окрім цього, це б спричинило оманливе сприйняття тексту перекладу реципієнтом через національні особливості страви. Читач міг сприйняти слово у значенні зовсім іншої страви, назва якої звучить ідентично, але називає зовсім іншу страву української національної кухні, що зумовлене причиною територіального розташування. В окремих регіонах України «пирогами» називають іншу національну страву, яка має назву «вареники». На цьому прикладі можемо вкотре переконатися щодо того, яку велику роль має вибір способів перекладу одиниць культурно маркованої лексики для уникнення спотворень змісту тексту оригіналу та сприйняття тексту перекладу реципієнтом, а також необхідністю володіння перекладачем додатковою інформацією стосовно особливостей культури.

Ще один приклад перекладу міжкультурної лакуни за допомогою лексико-семантичної заміни:

*Він дожидався тогді **вермена** [21, с. 108].*

*Er hat das **Schauspiel** schon erwartet [22, с. 146].*

Відповідно до тлумачення, зазначеного в тлумачному словнику, «*вермен* — це старовинний пересувний ляльковий театр, де ставили релігійні і світські п'єси» [23]. Це культурне явище повністю притаманне власне українській культурі й на відміну від Західної Європи, де вертеп довгий час функціонував у лоні церкви, у східнослов'янських народів від самого початку він мав тісний зв'язок із демократичною театральньо-видовищною культурою [28]. Вищезазначений приклад демонструє те, як перекладач вдався до використання слова «*Schauspiel*», яке є більш загальним та нейтрально забарвленим. Якщо ж детальніше поглянути на цей приклад, можемо зробити висновок, що використання лексико-семантичної заміни не зовсім вдале, оскільки не вдалося повністю передати значення лакуни, згадане у фрагменті поеми. Внаслідок цього

текст перекладу не спотворив зміст, який був у тексті оригінальної поеми, але втратив національний колорит та не зміг повністю розкрити сенс культурної традиції.

Щодо способів перекладу згаданої вище міжкультурної лакуни, використання аналога також не дуже вдало зможе передати її сенс, оскільки, як вже згадувалося, культурне явище притаманне українському народу. Спосіб транслітерації з обов'язковим зазначенням нижче описом, зможе якнайкраще передати цю міжкультурну лакуну, не спотворивши зміст, а також вдало збереже культурний відтінок та унікальність цього явища української культури. Адже лакунарність це лінгвістичне поняття, яке тісно пов'язане з явищем культури, тому важливо, аби способи, які застосовує перекладач не спотворювали культурної ідеї, яку містить та чи інша культурно маркована лексика.

Пляшки і чарочки побила [21, с. 109].

*Zersprangen **Becher** und die Flaschen [22, с. 147].*

Інший приклад демонструє використання заміни близьким поняттям. Перекладач досить вдало використав відповідне слово німецькою мовою «**Becher**» для передачі слова «чарочка». Вибір перекладача не порушив змісту поеми. Звичайно для конкретизації можна було б використати інші синоніми до слова «**Becher**», наприклад *Schnapsglas, Glas* тощо. Однак це не матиме значного впливу на текст перекладу.

Могоричу всі потягли [21, с. 69].

*Ein jeder goß sich einen **Schnaps** [22, с. 95].*

Вищезазначений приклад вкотре демонструє використання лексико-семантичної заміни. Відповідно до тлумачення «Академічного тлумачного словника (1970–1980) лакуна «**могорич**» має два значення:

1. Частування з приводу успішного завершення якої-небудь справи [23].
2. Те, що п'ють під час такого частування [23].

Відповідно до цього бачимо варіацію перекладу, який запропонував перекладач. Було використано слово «*Schnaps*», яке дещо конкретизує міжкультурну лауну «*могорич*». Перекладач взяв курс не на вибір узагальненого поняття, а навпаки вжив у тексті перекладу одну із складових вищезазначеної лауни. Окрім лексико-семантичної заміни, для перекладу згаданого фрагменту поеми можна було б використати транслітерацію з обов'язковим розширеним поясненням. Іншим варіантом для відтворення лауни міг би послугувати спосіб описового перекладу з використанням таких слів, як-от «*святкувати*», «*частуватися*» тощо.

Покуштовати тусанів [21]?

Wen lüsstert es nach meinem Schlag [22]?

Відповідно до тлумачення в словнику «*тусан*» — це удар кулаком [23]. Перекладач використав спосіб лексико-семантичної заміни і відтворив його за допомогою узагальненого перекладу, підбравши еквівалент «*Schlag*». Цей вибір є досить вдалим, оскільки не спотворює зміст тексту оригіналу та узагальнює переклад для кращого сприймання тексту адресатом.

І всякі-разні витребеньки [21].

Und Kinkerlitzchen aller Art [22].

Для зазначеного вище прикладу також було використано спосіб лексико-семантичної заміни. «*Витребеньки*» у контексті твору оригіналу вживалося в такому значенні: страви чи напої, виготовлені незвичайним способом, або приправи до них [23]. Для його відтворення перекладач використав слово «*Kinkerlitzchen*», значення якого не повністю відтворює сенс, а всього лише узагальнює переклад. Для цього випадку, спосіб лексико-семантичної заміни, вдалий, однак потрібно було підібрати поняття, яке було б синонімічним до тлумачення соціокультурної лауни.

При Шведчині я дівовала [21].

Als Schweden herrschten, war ich ledig [22].

Ще один приклад використання лексико-семантичної заміни, поняттям, яке конкретизує, одне зі складових тлумачень міжкультурної лакуни.

Під час практичного аналізу, було з'ясовано, що для перекладу 19% лакун, які зустрічалися в тексті поеми «Енеїда», перекладач вдавався до транслітерації. Використання способу транслітерація обумовлене багатьма факторами. За своєю суттю цей прийом схожий до запозичення іншомовного слова [29, с. 96]. Спосіб транслітерації використовують лише за умови, якщо у мові перекладу відсутній елемент або відповідник для слова, що міститься в мові оригіналу [29, с. 96]. Оскільки ми аналізуємо міжкультурні лакуни, а відповідно до означення лакуни це «культурні прогалини», транслітерація має досить широке використання для вищезазначених лексичних одиниць.

Перекладацький спосіб транслітерації для відтворення міжкультурних лакун має як недоліки, так і свої переваги.

Серед переваг використання транслітерації під час перекладу безеквівалентної лексики є звичайно надійність вище вказаного способу. Коли перекладач лише транслітерує слово з вихідної мови, він передає тільки його графічну або фонетичну форму [29, с. 97]. Що ж до змісту перекладеного поняття, його можна з'ясувати за допомогою контексту у якому воно буде вживатися. Завдяки цьому перекладач «уникає тлумачення нового поняття і пов'язаного з цим ризику неправильної його інтерпретації» [29, с. 97].

Щодо недоліків цього способу перекладу, вони безпосередньо пов'язані зі змістом. Транслітерація культурно маркованої лексики не повністю дозволяє передати й розкрити реципієнту зміст поняття. Тобто людина, яка читатиме текст перекладу може цілком не зрозуміти міжкультурну лакуну або ж лише частково встановити її сенс за допомогою контексту, що може спричинити хибне сприймання тексту та неправильну інтерпретацію змісту, а також текст може втратити свій національний колорит.

Цей недолік транслітерації можна компенсувати примітками перекладача [29, с. 97]. Відповідно спосіб транслітерації доречний за умови додаткових маніпуляцій, які пов'язані з уточненнями та описовими поясненнями безеквівалентної лексики, перекладеної за допомогою цього способу.

Нижчезазначений приклад демонструє використання транслітерації для перекладу міжкультурних лакун:

*І хлопець хоть куди **козак** [21, с. 1].*

*Und ein vortrefflicher **Kosak** [22, с. 3].*

Врахувавши переваги та недоліки транслітерації для відтворення міжкультурних лакун, можемо зробити висновки, що цей спосіб доречний для застосування у вище згаданому фрагменті поеми «Енеїда». Лакуна «**козак**» немає прямого відповідника в німецькій мові. Тому спосіб використання аналога не є актуальним для цього випадку. Відповідно лексико-семантична заміна також не зможе адекватно передати сенс лакуни та спотворить зміст і культурний колорит перекладу оригінального фрагменту поеми. Описовий спосіб та опущення не варто застосовувати також для зазначеного випадку, тому що це може порушити саму структуру віршованої форми.

Загалом, враховуючи, які саме лакуни були перекладені за допомогою транслітерації, можемо зробити такі висновки: основна частка культурно маркованої лексики позначає національні страви або напої.

У цьому можна переконатися на прикладі, який наведено нижче:

*І **брагу** кухликом тягли [21, с. 4].*

*Tranken aus großen Bechern **Braha** [22, с. 6].*

«**Брага** — продукт, отримуваний в результаті дріжджового зброджування (шумування) розчинів цукру або цукровмісних продуктів у воді з утворенням етилового спирту» [30], відповідно до іншого джерела, це спиртний напій різної міцності, рід пива [23]. Враховуючи останнє тлумачення лакуни «**брага**», можна було вдатися до лексико-семантичної заміни та використати німецький переклад

слова «*пиво*» — «*Bier*». Однак аби уникнути спотворення змісту, або хибного сприймання реципієнтом лакуни «*брага*», перекладач вирішив транслітерувати це слово.

З іншим прикладом використання способу транслітерації можемо ознайомитися нижче:

Борщ трохи було не з шість [21, с. 20].

In sechsen sprudelte der Borschtsch [22, с. 28].

Спосіб транслітерації перекладач знову ж таки використав для відтворення культурної лакуни, яка стосується національної української страви «*борщ*». Оскільки відповідно до традиційних страв української кухні, борщ є еталоном та головною стравою української культури їжі, використання транслітерації під час перекладу цього фрагменту поеми «Енеїда» дозволило зберегти національний відтінок цієї страви. Окрім того, як ми вже згадували на початку розділу, поема «Енеїда» це не лише творчий доробок української літератури, а також і культурна спадщина та геніальний твір, у якому Іван Котляревський уміло адаптував класичну грецьку міфологію на український лад. Збереження цієї лакуни дозволило не спотворити національну ідею, яка лежить в основі структури поеми.

Борщ скоштуйте, галушок [21, с. 102].

Probiert die Knödeln und den Borschtsch [22, с. 137].

Ще один приклад демонструє одразу використання двох способів перекладу міжкультурних лакун: відтворення за допомогою аналога, а також транслітерації. Цей приклад показав можливість комбінування двох способів: для поняття, яке має відповідник у мові перекладу, та для унікальної міжкультурної лакуни без наявного прямого відповідника у мові перекладу. З цього можемо зробити висновки, що попри те, що спосіб транслітерації є не завжди вдалим для окремих випадків перекладу лакун, однак, влучним для перекладу абсолютних лакун без наближених відповідників.

Спосіб транслітерації застосовується не лише для перекладу міжкультурних лакун на позначення страв та напоїв. Його також часто застосовують для перекладу назв музичних інструментів, які притаманні і є культурним надбанням окремого народу. Винятком не стали також музичні інструменти, які є традиційними для українського народу.

Бандура горлиці бриньчала [21, с. 8].

Bandura und Schalmey erklang [22, с. 410].

У вищезазначеному прикладі бачимо використання транслітерації для відтворення лакуни «*бандура*».

Играли в кобзи і сліпці [21, с. 21].

Blinde Kosaken spielten Kobsa [22, с. 30].

Цей приклад досить цікавий з точки зору використання перекладацьких способів для відтворення лакуни. Лакуна «*кобза*» була перекладена за допомогою транслітерації, що не спотворило зміст і зберегло національне забарвлення як самої лакуни, так і структури поеми в цілому. Варто звернути увагу на переклад слова «*сліпці*». Відповідно до тлумачення у словнику «*сліпець*» — людина, позбавлена зору [23]. Для перекладу було використане словосполучення «*Blinde Kosaken*», яке з історичної точки зору додало більше національного відтінку ніж лакуна, яка була використана в оригіналі. З джерел історії у багатьох працях, які були присвячені культурі кобзарів, дослідники виокремлюють факт їх приналежності до козаків Запорізької Січі [31]. Те як перекладач відтворив вище згадане слово підкреслило національний колорит поеми.

Всього 5% лакун у поемі «Енеїда» було перекладено за допомогою використання способу описового перекладу. На думку дослідників в області лінгвістики це досить частотний прийом перекладу безеквівалентної лексики, що полягає в передачі значення безеквівалентної лексичної одиниці за допомогою розгорнутого опису [29 с. 100]. Однак серед лакун, які було проаналізовано, цей спосіб не був поширеним. Основна причина цього — віршована структура

тексту, яку досить важко зберегти, через що використання описового способу не є доречним.

Перевагою описового перекладу є те, що він може повністю передати сенс міжкультурної лакуни. Його недоліком є громіздкість, яка певним негативним чином може позначатися як переклад [29 с. 100].

Однак заміна «сталого» поняття «вільним» описом може призвести і до більш вагомих втрат [29 с. 101].

Горілку просту і калганку [21, с. 8].

Auch Branntwein aus der Galantwurzel [22, с. 10].

Як бачимо на цьому прикладі для лакуни «**калган**», яка означає приготування горілки із коренем калгану [23] перекладач застосував спосіб описового перекладу, щоб «роз'яснити» зміст цього поняття, яке притаманне українській культурі. Це можна пояснити відсутністю аналога у німецькій мові, що унеможливило спосіб використання аналогу. Транслітерація для перекладу цього фрагменту можлива, однак цьому способу не вдалося б повністю розкрити зміст та пояснити реципієнту сутність міжкультурної лакуни. Лексико-семантична заміна також можлива для вище зазначеного прикладу на більш загальне та нейтральне поняття, наприклад, на слово «**Branntwein**» або «**Schnaps**», однак так само як і у випадку транслітерації зміст лакуни не розкрився, а також вона б втратила своє національне забарвлення.

Жиди, міняйли, шинькарі [21].

Schankwirte, Tauschhändler und Juden. [22, с. 71].

У вищезазначеному прикладі бачимо, як перекладач поєднав два способи для відтворення соціокультурних лакун «**жиди**» і «**міняйли**». Для відтворення соціокультурної лакуни «**жиди**» було використана спосіб лексико-семантичної заміни. Зважаючи на образливе забарвлення та значення вищезазначеної лакуни, перекладач вдався до використання загального поняття на позначення національної приналежності групи людей, про яких згадав у своїй поемі Іван

Котляревський. Використання цього способу сприяло уникненню образливого забарвлення, яке мала лакуна, а отже це допоможе уникнути культурних непорозумінь між текстом перекладу та його реципієнтами. Іншу культурну лакуну «*мінйали*» перекладач відтворив за допомогою описового перекладу, використавши термін «*Tauschhändler*».

Серед способів перекладу соціокультурних лакун у поемі «Енеїда» Івана Котляревського у 19% випадках використовувався спосіб опущення. Цей спосіб перекладу передбачає вилучення одиниць слів без спотворення загальної структури, а також змісту. На прикладах з поеми ми розглянемо, як реалізується спосіб опущення для перекладу міжкультурних лакун.

Мутив, як на селі москаль [21, с. 11]!

Verwirrte er so manche Seele [22, с. 14].

Лакуна «*москаль*» використовується в українській мові для найменування росіянина в негативному, зневажливому сенсі. На основі прикладу перекладу, який зазначено вище, бачимо, що перекладач не відтворив цю лакуну, можливо з точки зору толерантності, вирішив все ж перефразувати сенс речення.

Інший приклад також демонструє схожу ситуацію:

Одважний жид грішить і в школі [21, с. 106].

Sündigen kann man überall [22, с. 142].

«*Жид*» — це образливе найменування людей єврейської національності. Перекладач перефразував речення та не включив до нього варіацію перекладу вищезазначеної лакуни. До переваг способу опущення під час перекладу можемо віднести також те, що перекладач може більше акцентувати увагу на зміст тексту, корегуючи окремі одиниці, які на його думку можна вилучити, тим самим не спотворивши зміст тексту, а також в межах етично-моральних норм, усунути неприйнятні висловлювання чи одиниці лексики для подальшого адресата тексту перекладу.

Як бачимо спосіб опущення не настільки актуальний у перекладі поеми «Енеїда», однак він частіше вживався, якщо порівняти із частотністю вживання описового перекладу. Нижче наведено ще кілька прикладів використання способу опущення.

*To poravьsь, mov v **кошарі** вовк [21, с. 118].*

Gleich einem Wolf unter den Schafen [22, с. 158].

Перекладач вдався до вилучення лакуни «**кошара**» у своєму перекладі та перефразував речення.

*Лугар ударом **макогона** [21, с. 126].*

Mit einem Hieb entließ Lygarus [22, с. 169].

Аналогічно міжкультурну лакуну «**макогон**», яка означає «дерев'яний стрижень із потовщеним заокругленим кінцем, яким розтирають у макітрі мак, пшоно тощо» [23] вилучили з тексту перекладу, зміст при цьому всьому перекладач не спотворив.

*Убив Сереста, його **кума** [21, с. 143].*

Serestus verstarb ebenso [22, с. 192].

Для випадку, який зазначено вище також бачимо використання способу опущення. Перекладач вилучив міжкультурну лакуну «**кум**», яка відповідно до тлумачення словника означає хрещеного тата або приятеля. Використання опущення не спотворило текст, однак для вищезазначеного фрагменту можна було б застосувати спосіб використання аналога «**Pate**», або ж згідно з іншим тлумаченням спосіб лексико-семантичної заміни, оскільки в тексті оригіналу можна припустити про використання слова «**кум**» в обох його значеннях. Наприклад, слова «**Kamerad**», «**Freund**» тощо.

Відповідно до зробленого практичного аналізу міжкультурних лакун української мови та їх відтворення німецькою мовою хочемо дещо узагальнити та підсумувати висновки. Велика частка лакун вийшла з нашого повсякденного вжитку і перетворилась на архаїзми або ж історизми. Щодо самого твору, він

досить насичений культурними маркерами української мови через специфіку його ідеї та використання розмовної української мови, яку втілює у своїй творчій праці Іван Котляревський.

Найпоширенішим способом перекладу для лакун, що зустрічалися у поемі «Енеїда» був спосіб лексико-семантичної заміни. Він становив 33% усіх перекладених лакун. Лексико-семантична заміна також є одним із найпоширеніших способів для відтворення лакун, однак вона дещо узагальнює зміст перекладу, а також для окремих випадків узагальнює й культурне забарвлення, не передаючи, наприклад для культурно забарвленої лексики зміст самого поняття у тексті перекладу.

Другим за частотою використання став спосіб використання аналога. Він становив 24% усіх перекладених лакун. Застосування саме цього способу можна пояснити використанням автором лакун, які мають наближені аналоги у культурі Німеччини. За допомогою цього способу перекладач практично адаптував твір для німецькомовного реципієнта, не спотворивши зміст оригіналу. На нашу думку це досить вдалий вибір, однак в деяких випадках краще було б застосовувати інші способи, серед яких найчастіше зустрічався спосіб саме транслітерації для окремих понять із подальшим його поясненням.

Окрім вищезазначених способів, перекладач використовував транслітерацію, за допомогою якої було перекладено 19% лакун. Як вже було вказано вище, спосіб транслітерації один із найпопулярніших для перекладу безеквівалентної лексики. Він передає структуру самої лакуни не спотворюючи її, однак зміст можна зрозуміти лише з контексту. Спосіб транслітерації обов'язково має супроводжуватися пояснення слів, які переклали за допомогою нього. Щодо поеми «Енеїда», спосіб транслітерації застосовувався для перекладу національних страв та музичних інструментів. Тобто таких понять, які взагалі не мають аналогів, та не можуть бути відтвореними за допомогою лексико-семантичних заміни.

19% лакун перекладач вирішив не відтворювати та використати для цього спосіб упушення. Це так само як і у випадку лексико-семантичних замінів узагальнює текст. Однак використання упушення на розсуд перекладача має бути вмотивоване тим, що в текст перекладу не спотворить зміст оригіналу, а упущені частини не матимуть надважливого значення.

Останній спосіб, який використовувався для перекладу лакун, був описовий спосіб. Всього 5% лакун були перекладені таким шляхом. Таке не часте використання описового способу перекладу конкретно для поеми «Енеїда» можна пояснити структурою твору. Поема написана у віршованій формі, тому окрім передачі змісту поеми, перекладачу потрібно було й зберегти її форму. Описовий спосіб краще підходить для прозових творів, оскільки у віршованих він буде дещо навантажувати сам текст.

3.2 Використання соціокультурних лакун у драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки та способи їх перекладу німецькою мовою.

«Лісова пісня» — це одне з найвизначніших надбань української літератури. Її авторкою стала Леся Українка, яка створила новий авторський жанр драма-феєрія [32]. Твір натхненний природою, міфологією та красою людських почуттів зробив значний внесок у культуру українського народу. Оскільки його було створено у 1918 р., його лексичний склад відповідає безперечно рокам створення художнього твору. Однак, аналізуючи «Лісову пісню» Лесі Українки та порівнюючи його з «Енеїдою» Івана Котляревського, можна сказати таке: твір написаний літературною українською мовою, на відмінну від «Енеїди», тому в ньому не досить багато прикладів вживання культурно забарвленої лексики. Однак використання драми-феєрії для аналізу міжкультурних лакун та способів їх перекладу німецькою мовою доречно, оскільки він вартий уваги передусім через свою жанрову особливість (приналежність до жанру драматичних творів),

а також подібно до «Енеїди», «Лісова пісня» також має віршовану форму, а отже перед перекладачем постає нелегка задача не тільки передати зміст та сенс твору, а також і зберегти його структуру.

Загалом було проаналізовано 8 культурно маркованих одиниць.

Щодо використання способів для перекладу міжкультурних лакун можна сказати таке: найчастіше (37%) застосовував перекладач спосіб використання аналога. Це можна пояснити тим, що авторка використовувала культурно марковану лексику у своєму творі, яка була притаманна й німецькій мові. Для детальнішого аналізу способу використання аналогу, розглянемо його на прикладах із тексту оригіналу й тексту перекладу.

Нижчезазначений приклад демонструє спосіб використання аналога:

Настелила баговиння [33, с. 22].

*Auf **Tang** wurden wir weich gelegt [33, с. 23].*

Відповідно до тлумачення, яке зазначене в «Академічному тлумачному словнику (1970–1980), *баговиння* — це тонкі густі водорості [23]. Відповідно, перекладачка застосувала у своєму перекладі відповідник до лакуни, зазначеної вище. Ним стало німецьке слово «*Tang*», яке також означає густі водорості, які відрізняються переважно кольором та середовищем існування («*Tang*» — це водорості, які ростуть у морі). Наприклад, застосування способу транслітерації для цього прикладу було б недоречним, оскільки це поняття не є унікальним в українській культурі, а застосування аналогу жодним чином не вплинуло на зміст перекладу, а також не спотворило загальну віршовану структуру твору. Перекладач виконав поставлене перед собою завдання за допомогою способу використання аналога.

Інший приклад також наочно демонструє застосування вищезгаданого способу.

Вона в чорній одежі, в сивому непрозорому серпанку [33, с. 166].

*Und trägt einem grauen undurchsichtigen **Schleier** [33, с. 167].*

Для аналізу цих фрагментів необхідно використати тлумачення для згаданих у ньому лакун. Відповідно до тлумачного словника, лакуна «*серпанок*» має декілька значень:

1. Легка прозора тканина [23].
2. «Головний убір заміжньої жінки з прозорої легкої тканини, що має вигляд шарфа» [23].
3. Те саме, що вуаль [23].

Знову ж, бачимо використання аналога для перекладу, яким є німецьке слово «*Schleier*». Це тонкий, часто прозорий шмат тканини, яким покривають голову жінки. Фактично, тлумачення цих двох понять споріднені і мають однакове значення, тому їхня взаємозамінність стала причиною використання аналога для перекладу. Якщо ж поглянути на слово «*серпанок*» як на культурне поняття, можемо сказати, що це є елементом етнічного одягу жінок в українській культурі, а також елементом традицій та обрядів (враховуючи значення слова «*серпанок*» як головного убору заміжньої жінки).

Ще один фрагмент демонструє застосування способу використання аналогу для перекладу міжкультурних лакун у творі «Лісова пісня».

Втупивши очі в крокву, що вкрита кучерявим вогнем, як цвітом [33, с. 198].

Starrt auf den Dachsparren, um den Feuer sich windet, wie ein Kranz [33, с. 199].

Як бачимо, слово «*кроква*» означає «два бруси, з'єднані в горішній частині під кутом і закріплені долішніми кінцями до стін будівлі, на яких тримається дах» [23]. Крова належить до елементів культури будівництва українців і має досить велике значення, адже від крокви залежала міцність будинку. Перекладач вдало використав німецький аналог «*Dachsparren*», не спотворивши зміст тексту, а також відтворивши значення вищезазначеної лакуни для реципієнтів тексту перекладу, зберігши її культурний відтінок та повністю розкривши її значення.

Інший спосіб перекладу міжкультурних лакун у драмі-феєрії «Лісова пісня» Лесі Українки, став спосіб використання лексико-семантичної заміни під час перекладу. Кількість лакун, які були перекладені за допомогою такого способу становить 25%. Використання цього способу можна пояснити тим, що фрагменти для перекладу містили лакуни, значення яких можна було конкретизувати або узагальнити за допомогою спорідненого поняття в німецькій мові.

Збирала в кінви срібнії [33, с. 24].

In silbernen Gefäßen [33, с. 25].

Переклад цього фрагменту демонструє використання способу лексично-семантичної заміни для міжкультурної лакуни «*кінва*». Відповідно до значення в тлумачному словнику «*кінва*» — великий дерев'яний кухоль [23]. Кінва мала форму зрізаного конуса висотою від 20 до 40 см. Клепки скріплювали два плоских обручі, одна з клепок мала ручку [35]. Деякі кінви споряджали відкидними кришками: їх використовували не тільки для пиття, але й для зберігання і перенесення рідин [34].

Перекладач використав для відтворення спосіб лексико-семантичної трансформації, та застосував схоже поняття в німецькій мові «*Gefäß*». Це поняття означає посудину для зберігання рідин. Отже, перекладач за допомогою використання схожого поняття дещо узагальнив зміст лакуни. Використання способу лексико-семантичної заміни не спотворило зміст та структуру твору. Щодо доречності використання транслітерації для цієї лакуни, можна сказати, що в цьому немає великої необхідності, адже реципієнт тексту перекладу не зміг би адекватно сприйняти зміст поняття та зрозуміти його значення з контексту.

Хоч би поміг мені носити клунки [33, с. 200]!

*Hilft doch die **Sahen** aus dem Haus zu holen [33, с. 201]!*

Лакуна «*клунок*» має декілька тлумачень відповідно до «Академічного тлумачного словника (1970–1980)»:

1. «Наповнена чим-небудь дорожня торба або мішок, пристосовані для носіння їх за плечима» [23].
2. Зав'язана кінцями хустка, шматок тканини тощо з укладеними в ній речами, пожитками тощо [23].

Для відтворення цієї лакуни перекладач застосував спосіб лексично-семантичної трансформації та використав слово «*Sahen*», яке близьке за значенням до міжкультурної лакуни. Такий спосіб перекладу узагальним поняття та не спотворив зміст і структуру тексту. Єдине, на що вплинуло таке «узагальнення», це на емоційну забарвленість тексту.

У перекладі міжкультурних лакун драми-феєрії «Лісова пісня», окрім вищезазначених способів, перекладач також вдався до використання описового способу в тексті перекладу. Близько 13% лакун було перекладено за допомогою цього способу.

Вже тут навколо хати злидні ходять [33, с. 174].

Die Elendsbringer schleichen schon ums Haus [33, с. 175].

Згідно з тлумаченням, яке зазначене в словнику слово злидні в українській культурі має декілька значень:

1. Матеріальні нестатки, бідність [23].
2. Злі духи, які приносять у дім нещастя [23].

Для відтворення цієї лакуни перекладач використав описовий переклад «*Elendsbringer*». Це слово утворене за допомогою складання двох слів, які описують україномовну лакуну як щось, що приносить нещастя. Використання описового способу перекладачем досить вдале для відтворення цієї лакуни, оскільки в німецькій мові немає схожого аналога, що унеможливило застосування способу використання аналога. Також відсутнє подібне поняття, яке не повністю розкриває зміст лакуни, а отже також неможливе використання лексико-семантичної заміни. Спосіб транслітерації також не зміг би передати

сенс поняття без спотворення змісту, окрім того транслітеровану лакуну було б важко зрозуміти адресату в контексті перекладу.

Інший приклад використання описового способу демонструє нижчезазначений фрагмент:

*Ta треба по-тутешньому навчитись, бо маю ж тут **літувати** [33, с. 58].*

*Es wird schon nötig sein auf eure Art zu reden, soll ich den **Sommer hier verbringen** [33, с. 59].*

Як бачимо на цьому прикладі в німецькій мові немає поняття, яке відтворює дієслово «**літувати**». Тому перекладач вдався до використання описового способу та пояснив лакуну словосполученням «**Sommer verbringen**», яке дослівно перекладається «**проводити літо**». Застосування інших способів перекладу для цього фрагменту не змогло б так влучно передати значення лакуни, при цьому не спотворивши зміст та структури тексту.

Найменш вживаним виявився спосіб, який застосовувався для відтворення лакун у драмі-феєрії «Лісова пісня» - це спосіб опущення. За допомогою нього було перекладено 13% лакун в тексті.

*Ну, жніте ж, дітоньки, а я піду зварю вам **киселиці** на полудень [33, с. 136].*

*Nun meine Kinder, schneiden jetzt das Korn, inzwischen werde ich das **Mittagsmahl bereiten** [33, с. 137].*

Лакуна «**киселиця**» означає драглисту страву зі слив та борошна або круп [23]. Перекладач вирішив дещо «узагальнити» речення та використати спосіб опущення. Варто зазначити, що використання способу опущення доцільно застосовувати у разі того, якщо відсутність лакуни, яку не будуть відтворювати не порушить загальний сенс. Для вищезгаданого фрагмента ця умова виконується. Однак, також можна було б застосувати спосіб відтворення аналогу, оскільки в німецькій мові є поняття, яке схоже на українську страву або транслітерацію.

Найпоширенішим способом перекладу для лакун, що зустрічалися у творі «Лісова пісня» Лесі Українки, був спосіб використання аналога. За допомогою нього було перекладено 37% усіх лакун. Іншими способами для відтворення лакун був спосіб лексико-семантичної заміни та описовий спосіб – 25% усіх лакун. Й останнім способом відтворення, який використовував перекладач став спосіб опущення — 13% усіх лакун. Варто зазначити, що не застосовувався спосіб транслітерації, хоча він є найпоширенішим способом для відтворення міжкультурних лакун.

Враховуючи невелику кількість лакун в тексті твору, можемо сказати, що пояснюється це використанням літературної української мови, оскільки порівнюючи текст з «Енеїдою», яка написана розмовною українською мовою, спостерігаємо протилежну ситуацію. До іншого фактору впливу, можемо віднести і головний сюжет обох художніх творів. Якщо основною ідеєю «Лісової пісні» було зображення людських почуттів та взаємовідносин, то сюжет «Енеїди» — про національну культуру та український народ, а отже згадок про культурні особливості у ньому більше.

3.3 Використання соціокультурних лакун у романі Юрія Андруховича «Дванадцять обручів» та способи їх перекладу німецькою мовою.

Фінальним твором української літератури для практичного аналізу міжкультурних лакун став роман сучасної літератури «Дванадцять обручів», автором якого є Юрій Андрухович. Вперше світ побачив роман українського письменника у 2003 р. і викликав неабияку хвилю зацікавленості. Юрій Андрухович нині є одним із найвідоміших авторів сучасності, а також митцем, чії твори публікують іноземні видавництва для своїх читачів. Винятком не став, звичайно, й переклад вищезазначеного роману німецькою мовою.

Перш ніж перейти до аналізу твору, варто звернути пильну увагу на лексичний склад твору. Фактично, можемо розділити його на дві категорії. До першої категорії належатиме загальноповсякденна лексика, яка утворює основу всього роману. Друга ж категорія має для нас велику цінність з точки зору лінгвістики, адже до неї належать слова вузького вжитку: жаргонізми, діалектизми, реалії тощо. Багатогранність лексичного матеріалу, який міститься в романі Андруховича служить для відтворення образів головних героїв, а також містить приклади нової української мови, яка характерна для нашого повсякденного вжитку.

Варто додати також декілька слів і про саму структуру твору. «Дванадцять обручів» це прозовий твір, на відмінну від «Лісової пісні» або «Енеїди». З цього можемо зробити висновок, що для перекладача буде більше можливостей для відтворення культурно маркованої лексики без спотворень структури роману.

Порівнюючи з попередніми класичними творами української літератури, які ми використали для практичного аналізу, роман «Дванадцять обручів» належить до прикладів сучасної літератури, а отже на основі його тексту буде вдалим зробити аналіз використання способів перекладу лакун і зробити висновки щодо частоти використання культурно маркованої лексики в сучасній українській мові.

Загалом було проаналізовано 19 культурно маркованих одиниць.

Найактуальніший спосіб перекладу застосування якого переважає у порівнянні з іншими способами перекладу міжкультурних лакун у романі Юрія Андруховича «Дванадцять обручів», був спосіб використання аналога. За допомогою цього способу перекладено 47% усіх лакун. Частоту використання цього способу можна пояснити тим, що автор застосовував у своєму тексті лакуни, які мають аналоги або дуже близькі за значенням відповідники.

Зараз їм в усьому страшенно важко, в усьому брак найпідставовіших речей включно з горілкою й сірниками, тимчасова квазівалюта щохвилини

знецінюється, але не варто забувати, що це Схід, а отже, матеріальне тут ніколи не набуде вирішального значення [36].

Jetzt haben sie es furchtbar schwere, es fehlt am Notwendigsten, einschließlich Schnaps und Streichhölzern, die vorläufige Pseudowährung verliert minütlich an Wert, aber vergessen wir nicht, daß wir im Osten sind und das Materielle hier niemals eine entscheidende Rolle spielen wird [37 с. 12].

Лакуна «горілка» вже зустрічалась під час аналізу перекладу лакун попередніх творів. На прикладі цього фрагменту бачимо використання німецького аналога «*Schnaps*» для відтворення цієї міжкультурної лакуни. Враховуючи результат практичної роботи, яку ми провели під час аналізу попередніх творів, можемо зробити висновок, що для перекладу лакуни «горілка» фактично існує усталений відповідник у німецькій мові, а також відповідно до твердження, яке було висловлене вище, також можемо пісумувати частотність застосування перекладацького способу саме для цієї лакуни.

У нижчезазначених прикладах фрагментів бачимо також застосування перекладацького способу аналога для відтворення іншої спорідненої лакуни:

САМОГОННА ТРАГЕДІЯ НЕ НАВЧИЛА НІЧОМУ [36]!

SELBSTGEBRANNTER – NICHTS AUS DER TRAGÖDIE GELERNT [37 с. 35]!

Бо місцевої самогонки Малафей чомусь терпіти не міг [36].

Denn den Selbstgebrannten konnte Malafej irgendwie nicht ausstehen [37 с. 33].

На двох вищезазначених фрагментах продемонстровано вживання лакуни «самогонка». Цю лакуну ми також зустрічали в поемі «Енеїда» Івана Котляревського. Для перекладу був знову використаний усталений німецькомовний відповідник «*Selbstgebrannten*». Таку саму думку можемо і висловити про усталеність застосування способу використання аналога для відтворення оригіналу в перекладі. На прикладі отриманих результатів двох

творів можемо також сказати щодо способу транслітерації. Попри те, що його вважають одним із найпопулярніших способів перекладу культурно маркованої лексики, зокрема для лакун «самогонка» й «горілка» його не застосовують.

*Потім минуло ще декілька святкових, настільки ж заляпаних дощами і рештками снігу днів та ночей: якісь пошарпані **вертени** [36].*

*Die Festtage und Nächte vergingen, von Regen und Schneematsch versaut mit zerlumpten **Krippenspielen** [37 с. 24].*

Ще один приклад використання аналогу для перекладу лакуни «**вертени**». Для її відтворення перекладач використав схоже поняття «**Krippenspiele**» в німецькій мові. Для німецької культури це поняття означає виставу на релігійну тематику на Різдво. Якщо порівняти лакуну та використаний аналог для її відтворення, вони максимально тотожні і передають один і той самий зміст. Завдяки цьому перекладач максимально адаптував текст для реципієнта, який читатиме переклад, не спотворивши зміст. Під час практичного аналізу в поемі «Енеїда» Івана Котляревського вже зустрічалася лакуна «**вертени**». Однак був використаний спосіб лексично-семантичної заміни за допомогою слова «**Schauspiel**», який узагальнив переклад і не повністю передав зміст поняття. Порівнявши використання цих двох способів для відтворення міжкультурної лакуни «**вертени**» можемо зробити висновки, що за допомогою використання аналога краще вдалося передати зміст лакуни адресату тексту перекладу.

Інший приклад використання вищезазначеного способу:

*Вона обережно взяла **пусанку** і потримала її в жолобі долонь [36].*

*Vorsichtig nahm sie das **Osterei** und hielt es in ihrer gewölbten Handfläche [37 с. 224].*

Як бачимо на вищезазначеному прикладі перекладач відтворив лакуну «**пусанка**», використавши її прямий аналог у німецькій мові «**Osterei**». Звичайно, якщо розібрати це питання глибше, в українській та німецькій культурах святкування Великодня відрізняється і має свої характерні для країн особливості.

Те саме можемо сказати і про писанку. Однак з точки зору лінгвістики, обидва поняття позначають один і той самий предмет, а отже у реципієнта не виникне проблем зі сприйманням тексту в цілому, а також відтворенням значення міжкультурної лакуни.

Спосіб використання аналога часто застосовується для відтворення страв національної кухні. Винятком не стали й національні страви, які використав у своєму романі Юрій Андрухович.

*Колись я любив солодке, особливо **маківники** моєї тети [36].*

*Früher habe ich Süßes geliebt, besonders den **Mohnkolatschen** meiner Tante [37 с. 115].*

Лакуна «**маківник**» позначає здобну випічку із маковою начинкою. Попри те, що ця страва поширена для багатьох інших культур, її вважають однією із традиційних страв української кухні. Для відтворення вищезазначеної лакуни, перекладач використав відповідник «**Mohnkolatschen**». Якщо порівнювати німецький переклад, який було застосовано для україномовної лакуни, можемо сказати, що він якнайкраще відтворює іншу страву української кухні «**колач**». Тому на нашу думку, краще було б використати інший відповідник, наприклад, «**Mohnkuchen**» або «**Mohnstriezel**». Варіант, який вибрав перекладач для свого перекладу дещо спотворює зміст лакуни, а отже адресат може сприйняти її не так як в тексті оригіналу.

Ще один фрагмент відтворення лакуни – назви страви національної кухні за допомогою способу використання аналога:

*Коля вдала, ніби ретельно пережовує **сирник** [36].*

*Kolja tat so, als ob sie den **Topfenstrudel** gründlich durchkaue [37 с. 115].*

Щодо лакуни «**сирник**» це страва національної української кухні, яка відповідно до регіону позначає окрему страву з власним рецептом приготування. Коли мова йде про Західну Україну, «**сирник**» — це солодка запіканка (може бути з начинкою). У Східній та Центральній Україні «**сирник**» — це оладки, зроблені

із сиру та борошна, які обсмажені на сковорідці. Через різне трактування страви, перед перекладачем виникли труднощі у відтворенні її під час перекладу. Було використано відповідник «*Topfenstrudel*», який близький за значенням до варіанту страви для Західної України. Ґрунтуючись на цьому прикладі можемо сказати, що окрім пошуку відповідника, перед перекладачем під час відтворення міжкультурних лакун, може виникнути проблема пошуку її значення через територіальну різницю змісту одного й того самого поняття. Вибір перекладача не занадто суттєво вплинув на зміст тексту, однак в інших випадках міг би зіграти велику роль для адекватності сприймання поняття.

Іншим способом, який було застосовано для відтворення лакун у романі «Дванадцять обручів» став спосіб лексико-семантичної заміни. Близько 21% лакун було перекладено за допомогою цього способу. Лексико-семантичні заміни допомагають відтворювати культурно марковану лексику не спотворюючи зміст та структуру твору та заміняючи культурні лакуни на поняття близькі за значенням.

Гранчак, поставлений на зігнутому в лікті руку, було взято зубами, голову (цього разу перебинтовану) рвучко відкинуто назад — і тьмяно коричнева рідина вільно полилася всередину [36].

*Das auf dem angewinkelten Ellenbogen plazierte **Glass** wurde mit den Zähnen ergriffen, der verbundene Kopf heftig nach hinten geworfen – und die trübbraune Flüssigkeit floß ungestört hinein [37 c. 167].*

На прикладі цього фрагменту бачимо спосіб використання лексико-семантичної трансформації для лакуни «*гранчак*». «*Гранчак*» — це склянка з гранованими ребрами, яка мала широке розповсюдження в радянському союзі. Попри те, що вже пройшла епоха цього виду склянки, термін все ще залишився у вжитку багатьох людей в Україні і набув додаткових значень. Для перекладу було використано поняття «*Glass*», яке не конкретизує, а узагальнює вищезазначену лакуну. На нашу думку, спосіб використання лексично-семантичної заміни для

цього випадку є цілком доречним, оскільки переклад адекватно передає сенс тексту та зміст поняття.

Як тільки показали чорних вояків, що з луків стріляли по італійських аеропланах, банда позаду нас аж загелготала [36].

*Als die schwarzen Krieger gezeigt wurden, wie sie mit Pfeil und Bogen auf die italienischen Flugzeuge schossen, **brüllte** die Bande hinter uns so richtig los [37 с. 128].*

У цьому фрагменті тексту оригіналу згадується про таке дієслово як «*загелготати*». Відповідно до тлумачення зазначеного в «Академічному тлумачному словнику (1970–1980)» слово «*загелготати*» має два значення:

1. Почати гелгати [23].
2. Почати голосно, збуджено говорити; закричати, загомоніти [23].

Відповідно в тексті оригіналу, воно вживалося у другому його тлумаченні, але все ж дієслово походить від наслідування звуків гусей. Перекладач застосував лексико-семантичну заміну німецьким поняттям «*brüllen*», яке схоже до культурної лакуни.

Ще один приклад використання лексико-семантичної трансформації для дієслова:

*Не існує такої речі, котрої б ми з нею не **вичворяли** [36].*

*Es gibt nichts, was wir nicht **zusammengetrieben** hätten [37 с. 123].*

Ще один фрагмент демонструє відтворення дієслова «*вичворяти*», за допомогою способу лексико-семантичної заміни. Згідно із значенням лакуна «*вичворяти*» означає бешкетувати, галабурдити, робити капосні витівки [23]. В перекладі його просто узагальнили і зробили емоційно нейтральним, відтворивши дієслово за допомогою дієслова «*treiben*».

*"Добре, що хоч коло нас **москалем** не смердітиме", — подумав на це завідувач відділу, гидливо тиснувши Малафєєву спітнілу руку [36].*

*" Gut, daß es zumindest hier unten bei uns nicht nach **Moskowiter** riechen wird", dachte der zuständige Abteilungsleiter, als er Malafej angeekelt die schweißige Hand drückte [37 с. 54].*

Міжкультурна лакуна «**москаль**» вже згадувалася під час практичного аналізу твору «Енеїда» Івана Котляревського. Для неї перекладач застосував спосіб опущення, ймовірно, із точки зору толерантності. Для вищезазначеної лакуни у творі «Дванадцять обручів», перекладач вирішив відтворити її, використавши спосіб лексико-семантичної заміни. За допомогою слова «**Moskowiter**» він передав значення лакуни в сенсі приналежності людини до місця проживання. Оскільки в українській мові, слово «**москаль**» має здебільшого негативне забарвлення, спосіб лексико-семантичної заміни допоміг уникнути не зовсім толерантного вживання цієї лакуни, а також, на відмінну від способу опущення, відтворити її у тексті перекладу, зберігши форму і зміст тексту оригіналу.

У романі «Дванадцять обручів» Юрія Андруховича, окрім вищезазначених способів, також було використано описовий спосіб. За допомогою цього способу було перекладено 11% усіх лакун. Використання описового способу для прозових творів не створює проблему пере перекладачем та не порушує структуру твору. Завдяки ньому перекладач може «пояснити» адресату тексту перекладу значення міжкультурної лакуни.

*Це якийсь джипоїд, або щось наче міні вен, щось японське, американське, сингапурське, якесть таке сафарі, вестерн, екшн і фікшн, словом, машина марки **іномарка**, але при цьому, судячи з реву, не виключено, що з кразівським військовим двигуном [36].*

*Es ist irgendein Jeepoid, vielleicht auch in Mini-Van, was Japanisches, Amerikanisches, Singapurianisches – Safari, Western, Action, Fiction, kurz: **ein Auto Marke ausländisch**, doch dem Motorengebrüll nach zu urteilen mit einem KRAZ-Motor [37 с. 31].*

Поняття «*іномарка*» присутнє у нашій культурі вже давно, його застосовують для загального найменування автомобілів іноземного походження. Попри його широку розповсюдженість, у сучасній українській мові намагаються поступово викоринити його вживання, однак все ще велика частка людей все ж користується ним. Для того, щоб відтворити його для німецького перекладу, перекладач вдався до використання описового способу. Таке рішення, на нашу думку, було доречним, адже опис лакуни ніяким чином не вплинув на структуру твору, а також повністю відтворив зміст поняття для реципієнта німецького тексту. Однак ще один спосіб, який можна було б використати для відтворення цього фрагменту — це спосіб упушення, беручи до уваги поступову втрату актуальності лакуни «*іномарка*». У такому разі, це б жодним чином не вплинула на зміст і структуру твору.

Минає лише десяток років — і майже все повторюється: лежачи горілиць у тій самій переповненій старими гільзами траві [36].

Nun ein Jahrzehnt ist vergangen, und fast alles wiederholt sich: Auf dem Rücken in demselben mit alten Patronenhülsen übersäten Gras liegend [37 с. 46].

Міжкультурну лакуну «*горілиць*», яка означає обличчям догори [23]. Для перекладу цього поняття перекладач застосував описовий спосіб та відтворив лакуну як «*Auf dem Rücken*». Реципієнт німецького тексту безперешкодно може сприйняти таке відтворення лакуни. Проаналізувавши цей фрагмент, можемо сказати, що спосіб перекладу лакун тут застосовано досить вдало, оскільки інші способи не змогли б відтворити вищезгадане поняття. Як один із способів, до цього фрагменту можна було б застосувати спосіб опушення.

Менш актуальним способом перекладу для відтворення міжкультурних лакун був спосіб транслітерації. За допомогою цього способу переклали 21% лакун у романі «Дванадцять обручів» Юрія Андруховича. Цей спосіб зручний для відтворення граматичної і фонетичної форми слів, однак не завжди вдається чітко відтворити зміст і зрозуміти сенс лакуни з контексту.

*Так, ніде правди сховати — магичний танець уже давно робився непристойно сороміцьким, арканні мотиви переходили в **коломиївкові** [36].*

*Ja, um der Wahrheit die Ehre zu gehen – der magische Tanz war schon längst unanständig obszön geworden, die Arkan-Motive gingen in eine **Kolomijka** über [37 с. 174].*

В українській культурі ця лакуна позначає жанр української фольклорної музики. Також «**колимиївками**» називають коротенькі пісні, які мають роль приспівок до танцю. Переважно для коломиївок характерний жартівливий сенс. Для передачі цієї лакуни було використано транслітерацію слова. Це вдале рішення з точки зору збереження культурного відтінку слова у тексті перекладу, однак коли йдеться про те, як сприйматиме текст перекладу читач, можемо припустити, що сенс лакуни з контексту йому буде зрозуміти досить важко. Як варіант для перекладу культурної лексики для цього фрагменту, можна було б використати описовий спосіб.

Ще один приклад демонструє використання способу транслітерації:

*I ще: історію всіх музичних інструментів, за винятком **трембіти** [36].*

*Und der Geschichte der Musikinstrumente, mit Ausnahme der **Trembita** [37 с. 91].*

Як бачимо в цьому фрагменті, за допомогою способу транслітерації перекладач відтворив назву музичного інструменту, який характерний для української культури. Доречно було б також вказати коротеньке пояснення до цієї лакуни. Використання інших способів, окрім транслітерації, не змогли б адекватно відтворити це поняття.

*Був високогірний пансіонат, куди врешті притарабанились усі восьмеро так званих героїв і де вони в нерішучості чекають посеред залитої теплим світінням **веранди** [36].*

*Nun endlich sind alle acht sogenannten Helden heranmarschiert und warten unschlüssig auf der von warmen Licht erhellten **Veranda** [37 с. 41].*

Ще один приклад використання способу транслітерації:

*Залишається вірити більш ніж сумнівній і типово львівській чутці про те, що подвижник краєзнавства та етнографії був насправді **мольфаром**, котрий, застосувавши весь арсенал своїх таємних засобів, зумів підкорити волю недосвідченої і схильної до фантазій ідеалістки [36].*

*Es sei denn, man schenkte dem mehr als zweifelhaften, typisch Lemberger Gerücht Glauben daß der Streiter für Heimatkunde und Ethnographie in Wirklichkeit ein **Molfar**, ein böser Zauberer, war, der sich unter Einsatz des gesamten Arsenal seiner geheimen Künste den Willen der mehrfahrenden und phantasiebegabten Idealistin untertan gemacht hatte [37].*

Відповідно до тлумачення лакуна «**мольфар**» позначає чарівника [23]. З точки зору української культури, «**мольфаром**» називають наділену надприродними здібностями людину, на зразок знахаря, чарівника або народного мага [38]. Для відтворення фрагменту оригінального твору у своєму перекладі, перекладач використав спосіб транслітерації, попри те, що відповідно до тлумачення лакуни, можна було б скористатися способом використання лексико-семантичної заміни. Такий вибір можна пояснити або недостатнім рівнем володіння понять, які притаманні українській культурі, або ж задля збереження культурно-національного забарвлення соціокультурної лакуни в тексті перекладу.

Проаналізувавши роман «Дванадцять обручів» Юрія Андруховича можемо зробити такі висновки. Найчастіше для перекладу лакун, перекладач застосовував спосіб використання аналога. Так було перекладено 47% лакун. Застосування цього способу фактично адаптувало текст перекладу для реципієнтів, а застосування схожих відповідників в іншій культурі, не спотворило зміст загальної структури твору.

Іншим перекладацьким способом для перекладу 21% лакун став спосіб лексико-семантичної заміни. Для культурно маркованої лексики перекладач

використовував вужчі або ширші за змістом тотожні поняття, щоб відтворити лакуни у своєму перекладі.

21% усіх лакун у романі відтворили за допомогою способу транслітерації, використавши граматичну та фонетичну форму оригіналу. Недоліком цього способу перекладу є важкість розуміння сенсу лакуни з контексту для адреса, а отже це може спричинити хибне сприймання культурно маркованої лексики, яку містить оригінал твору.

Менш використовуваним способом для перекладу міжкультурних лакун слугував описовий спосіб. Таким чином було перекладено 11% культурних понять. Реалізація описового способу в прозовому творі є адекватної, оскільки це не спричиняє проблем із передачею структури самого тексту. Спосіб опущення для перекладу лакун у творі «Дванадцять обручів» Юрія Андруховича не використовували.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Література — є одним із найбільших джерел вживання міжкультурних лакун, оскільки вона віддзеркалює самобутність та культуру окремої нації. Для аналізу лакун та способів їх перекладу німецькою мовою було використано два твори класичної української літератури віршованої форми — «Енеїда» Івана Котляревського й «Лісова пісня» Лесі Українки, а також роман «Дванадцять обручів» Юрія Андруховича».

У творі «Енеїда» найпоширенішим способом перекладу став спосіб лексико-семантичної заміни — 33% усіх лакун було перекладено за допомогою цього способу, який дещо узагальнює текст перекладу.

24% лакун було перекладено способом використання аналога. За допомогою цього способу перекладач практично адаптував твір для німецькомовного реципієнта, не спотворивши зміст оригіналу.

За допомогою способу транслітерації перекладач відтворив 19% лакун, попри те, що в контекстах деяких речень реципієнту було б важко встановити значення міжкультурної лакуни. Щодо поеми «Енеїда», варто зазначити, що спосіб транслітерації застосовувався для перекладу назв національних страв та музичних інструментів. Тобто таких понять, які взагалі не мають аналогів, та не можуть бути відтвореними за допомогою лексико-семантичних заміни. Для 19% лакун було застосовано спосіб опущення. Відсутність лакун в тексті перекладу не значно вплинуло на його зміст.

Найменша частка лакун — 5% була перекладена за допомогою описового твору. Оскільки перед перекладачем була задача не тільки відтворити зміст, а й зберегти віршовану структуру поеми, описовий спосіб не є найкращим варіантом для застосування. Насиченість твору Котляревського міжкультурними лакунами зумовлена роком написання, його тематикою та використанням розмовної, а не

літературної української мови. Більшість лакун, через вплив часу і розвитку мови перетворилися в архаїзми та історизми .

Іншим твором класичної літератури, який був використаний для практичного аналізу була драма-феєрія «Лісова пісня» Лесі Українки. На відмінну від «Енеїди» тематика цього твору інша, а отже і насиченість тексту міжкультурними лакунами менша. Також великий вплив має й використання літературної української мови для написання твору. Спільним є те, що обидва твори мають віршовану структуру, а отже перед перекладачем також стоїть завдання зберегти її й передати зміст.

Найпоширенішим способом перекладу для лакун, що зустрічалися у творі «Лісова пісня» Лесі Українки, був спосіб використання аналога. Таким чином було перекладено 37% усіх лакун. Іншими способами для відтворення лакун був спосіб лексико-семантичної заміни та описовий спосіб – 25% усіх лакун. Й менш актуальним способом відтворення, який використовував перекладач став спосіб опущення — 13% усіх лакун. Варто зазначити, що не застосовувався спосіб транслітерації, хоча він є найпоширенішим способом для відтворення міжкультурних лакун.

Останнім твором для практичного аналізу став роман Юрія Андруховича «Дванадцять обручів». Найчастіше в ньому для перекладу міжкультурних лакун застосовувався спосіб використання аналога. 47% лакун переклали таким чином.

Іншим перекладацьким способом, який застосували для перекладу 21% лакун, став спосіб лексико-семантичної заміни. Для культурно маркованої лексики перекладач використовував вужчі або ширші за змістом тотожні поняття, щоб відтворити лакуни у своєму перекладі.

21% усіх лакун у романі відтворили за допомогою способу транслітерації. За допомогою описового способу у романі «Дванадцять обручів» було перекладено 11% лакун. Спосіб опущення для перекладу лакун у творі «Дванадцять обручів» Юрія Андруховича не використовувався.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Мова є одним із найсильніших інструментів культури окремого народу. Під час дослідження теми «Відтворення соціокультурних лакун у міжкультурному спілкуванні» нами було досліджено та з'ясовано низку завдань, зазначених за мету на початку дослідження.

1. Поняття «лакуна» є результатом діяльності самої мови. Його дослідженням займалися багато мовознавців серед яких першими були Ж.П. Віне та Ж. Дарбельне. Саме вони вперше охарактеризували поняття «лакунарності» як лінгвістичну прогалину, яка не мала прямого відповідника в іншій мові під час перекладу. Дослідженнями та створеннями теорій займалися багато інших лінгвістів, однак найбільший внесок в розвиток українського перекладознавства зробили О. Кундзіч, В. Коптілов, Р. П. Зорівчак. У всіх своїх трактуваннях спільним залишається те, що «лакуни» — це безеквівалентні культурні одиниці мови, які не мають прямих відповідників у лексичному складі іншої мови.

2. Поняття «лакунарності» зумовлює складнощі під час їх перекладу для перекладача, оскільки в деяких ситуаціях досить складно, а інколи неможливо відтворити окремі лексичні одиниці, гру слів, культурні поняття. Окрім лінгвістичного підходу необхідно застосовувати і культурологічний підхід, тому процес перекладу лакун багатогранний і творчий. Перекладач є посередником між текстом перекладу та його адресатом, а отже перед ним постає завдання делакунізувати текст та адаптувати його для призми культурного сприймання іншокультурного реципієнта. Окрім того вибір стратегії перекладу залежить також від виду тексту, який перекладаємо. Перше, що необхідно зробити перекладачеві - це інтерпретувати лакуну, потім вибрати спосіб перекладу і зрештою віднайти іншомовний відповідник для відтворення лакуни у тексті.

3. Для перекладу безеквівалентної лексики зазвичай використовують стратегії «одомашнення» та «відчуження». Вибір способу перекладу лакуни

залежить від низки факторів, зокрема її ролі в реченні та впливу на загальний зміст, а також можливості її адекватного відтворення мовою перекладу. Розглянувши способи відтворення безеквівалентної лексики в художніх текстах, можемо виділити основні: транслітерація, лексико-семантична заміна, використання аналога, описовий переклад та опущення. Усі ці вищезазначені способи найкращим чином передають соціокультурні лакуни, не спотворюючи зміст та структуру тексту оригіналу. Використання окремого способу перекладачем зумовлене контекстом, ситуацією, можливістю або неможливістю адекватної передачі терміну тощо. Кожен спосіб відтворення міжкультурних лакун для художніх текстів має свої переваги та недоліки для конкретних перекладацьких ситуацій.

4. Основою для практичного аналізу міжкультурних лакун стали художні твори української літератури. Загалом було проаналізовано 61 культурно марковану одиницю. Було обрано три твори різної жанрової приналежності, структури, а також епохи створення. Першим твором для практичного аналізу способів перекладу міжкультурних лакун стала поема «Енеїда» Івана Котляревського. Щодо жанрових особливостей цього твору слід зазначити перш за все його структуру. Твір «Енеїда» має віршовану форму. Оскільки твір написаний розмовною українською мовою, він містив велику частку соціокультурних лакун. Попри це твердження частина культурно маркованої лексики, яка була лакунами, через вплив часу перетворилася на архаїзми або історизми.

Іншим твором слугувала драма-феєрія «Лісова пісня» Лесі Українки. Як і поема «Енеїда», твір Лесі Українки має віршовану структуру. Щодо частки лакун, які містив текст драми можемо сказати так: оскільки художній твір було написано літературною українською мовою частка культурно маркованої лексики невелика. Також великий вплив на цей факт мала й тематика самого твору. Обидва твори належать до класичної української літератури.

Іншим твором для аналізу був роман Юрія Андруховича «Дванадцять обручів». Перш за все, потрібно відзначити що це прозовий твір, на відмінну від двох попередніх. Твір «Дванадцять обручів» належить до сучасних творів української літератури, а отже з точки зору лінгвістики доречно було дослідити його текст та частотність вживання міжкультурних лакун через призму сучасності. Попри роки публікації та написання роману, в його тексті все ще зустрічалися історизми та архаїзми.

5. У художніх творах використовувалися способи для відтворення безеквівалентної лексики, які було зазначено вище. Їхнє використання було зумовлене перекладацькою ситуацією, структурою та змістом твору оригіналу, а також можливістю або не можливістю їх відтворення лакун.

6. Порівнявши усі способи перекладу, які застосовувалися для відтворення лакун у трьох художніх творах, можемо визначити найбільш та найменш вживані перекладацькі прийоми. Найчастіше застосовувався спосіб використання аналогів для відтворення соціокультурних лакун. За допомогою цього способу було перекладено 33% усіх визначених лакун, відібраних для дослідження. Частотність використання цього способу можемо пояснити тим, що перекладачі «одомашнювали» міжкультурні лакуни для реципієнта, щоб не спотворити його сприймання понять іншої культури. Тим самим їм вдалося максимально зберегти зміст лакун, який вони мали у тексті оригіналу.

Іншим способом перекладу став спосіб лексико-семантичної заміни. За допомогою нього було відтворено 28% усіх лакун. Спосіб лексико-семантичної заміни узагальнював поняття, не акцентуючи уваги на їх «екзотичності» для адресата. Однак використання цього способу дещо спотворює зміст тексту оригіналу, і для окремих випадків не відтворює культурне забарвлення, яке мав оригінальний текст.

Третім способом за частотністю використання став спосіб транслітерації. Хоча його вважають одним із найпопулярніших способів для відтворення

культурно маркованої лексики, за допомогою транслітерації було перекладено 17% усіх лакун. Спосіб транслітерації не спотворює фонетичну та граматичну форму лакуни, однак «відчужує» її для реципієнта тексту перекладу. Цей факт обумовлює те, що читачеві не вдається повністю визначити зміст транслітерованої лакуни з контексту тексту перекладу.

Частотність використання двох останніх способів становить 9% і 13%. Йдеться про описовий спосіб та метод опущення. Щодо описового способу можемо сказати, що він не занадто практичний для відтворення безеквівалентної лексики, а врахувавши віршовану структуру двох творів для практичного аналізу, використання описового способу нагромаджує текст перекладу. Нечасте використання способу опущення для відтворення соціокультурних лакун пояснюється тим, що для його застосування перекладач сам приймає рішення щодо важливості лакуни для сприймання тексту реципієнтом. Опущення окремих лакун може спотворити текст перекладу та викликати його несумісність з текстом оригіналу, а це порушить адекватність перекладу.

Дослідження лакун у міжкультурному спілкуванні — це тема, яка потребує подальшого розвитку, оскільки поняття «лакунарності» динамічне відповідно до розвитку мови. Деякі лакуни виходять із вжитку й потрапляють в категорію архаїзмів або історизмів, в той час як інші стають культурно маркованою лексикою без прямих відповідників у інших культурах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

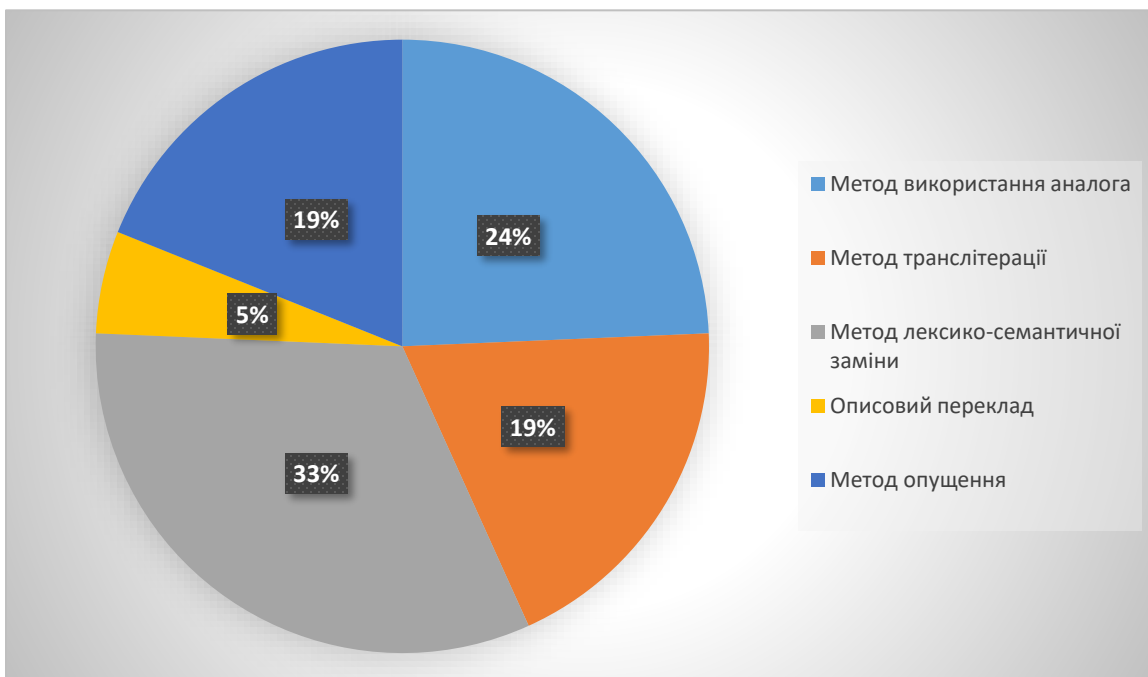
1. Мохотонко Д. О. Відтворення семантико-стилістичних функцій культурних лакун засобами цільової мови : дис. ... маг. філол. наук. Хмельницький, 2020. 85 с.
2. Ктитарова Н. К., Воронова З. Ю. ТЕОРІЯ ПЕРЕКЛАДУ (Вступ до перекладознавства. Загальна теорія перекладу. Лексико - граматичні проблеми перекладу) Навчальний посібник для спеціальності «Переклад» : навч. посібн. Дніпродзержинськ: Дніпродзержинський державний технічний університет, 2013. 323 с.
3. Введенська Т. Ю. Проблеми міжкультурної комунікації та перекладу: метод. рек. Дніпропетровськ: ДВНЗ «НГУ», 2015. 54 с.
4. Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні: перекладознавчий аспект: Львів: Іноземна філологія, 1994. 232 с.
5. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
6. Литвин І. М. Перекладознавство: наук. посібник. Черкаси: Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с.
7. Анохіна Т. О. Корпусний лакунікон англійської та української мови: монографія / Сумський держ. ун-т. Суми: 2018. 588 с.
8. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. На матеріалі англійських перекладів української прози. Львів: Вид-во при ЛДУ. 1989. 253 с.
9. Кіяниця К. Відтворення українських історичних реалій у німецькомовних художніх перекладах ХХ – поч. ХХІ століття: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2017. 232 с.
10. Коптілов В. Актуальні питання українського художнього перекладу. Київ: Видавництво Київського Університету. 1971. 224 с.

11. Мороз А. А. Реалія як об'єкт лінгвістичного дослідження. Бердянськ. 1999. 130 с.
12. Петрушова Н. В., Кравченко В. Л., Петрович О. С. Особливості перекладу британських реалій оповідання А. К. Дойла «Скандал у богемії» українською мовою. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2021. № 93. С. 43–50.
13. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі: монографія. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
14. Шмігер Т. В. Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя. Київ: «Смолоскип», 2009. 342 с.
15. Venuti L. Strategies of Translation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* ; edited by Mona Baker. London & New York : Routledge, 2005. Pp. 240-244.
16. Venuti L. *The Translator's Invisibility : A History of Translation*. London & New York : Routledge, 1995. 353 p.
17. Käfner. R. *Großes Fremdwörterbuch*. Leipzig: Bibliogr. Institut, 1997. 824 s.
18. Пригара М. А. Михайлик - джура козацький: повість та оповідання: для молодшого та середнього шкільного віку. Київ, 1988. 269 с.
19. Pryhara M. *Mychailyk der Kosakenknappe* [aus dem Ukr. v. Wolodymyr Schelest]. Kiev: Dnipro, 1987. 163 S.
20. Учасники проєктів Вікімедіа. Енеїда (Котляревський) – Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Енеїда_\(Котляревський\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Енеїда_(Котляревський)) (дата звернення: 30.11.2022).
21. Котляревський І. П. Енеїда : Поема. Київ: Дніпро, 1983. 224 с.
22. Kotliärevs'kyĭ I. P. *Aeneida*. München : Ukrainische Freie Universität München, 2003. 242 p.

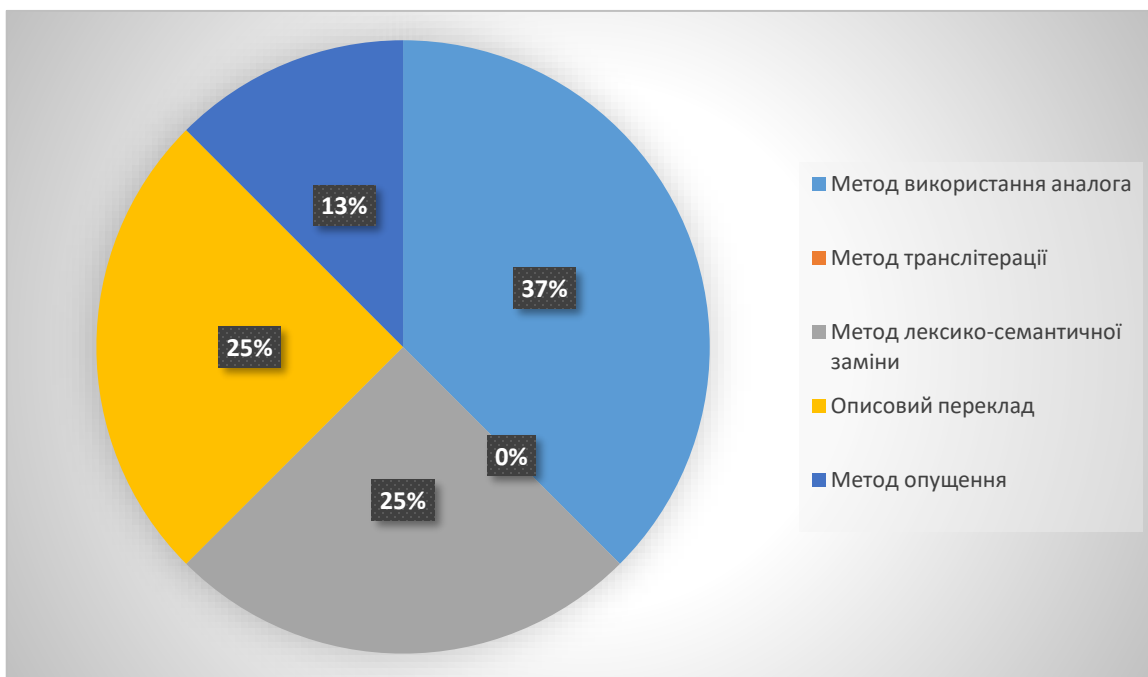
23. Словник української мови. *Тлумачні словники української мови*. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 30.11.2022).
24. Учасники проєктів Вікімедіа. Сивуха – Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Сивуха> (дата звернення: 30.11.2022).
25. Учасники проєктів Вікімедіа. Сливовиця – Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Сливовиця> (дата звернення: 30.11.2022).
26. Приймачок О. Лексико-семантичні трансформації в слов'янських перекладах текстів Лесі Українки як проблема міжкультурної комунікації. *Лінгвостилістичні студії*. 2018. С. 192–204. URL: <https://doi.org/10.29038/2413-0923-2018-8-192-204> (дата звернення: 02.12.2022).
27. Баланик І. Д., Бялик В. Д. ТРУДНОЩІ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЙ. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 2 Ч. 2. С. 11–14.
28. Учасники проєктів Вікімедіа. Вертеп – Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Вертеп> (дата звернення: 02.12.2022).
29. Щигло Л. В. Основи теорії та практики перекладу. Німецька мова : навч. посіб. / Сумський державний університет. Суми: Сумський державний університет, 2015. 214 с.
30. Учасники проєктів Вікімедіа. Брага – Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Брага> (дата звернення: 02.12.2022).
31. URL: https://www.dnipro.lib.dp.ua/index.php?route=information/project&prj_id=1024 (дата звернення: 02.12.2022).
32. "Лісова пісня": історія написання, композиція, стильові особливості. *Dovidka.biz.ua*. URL: <https://dovidka.biz.ua/lisova-pisnya-istoriya-napisannya-kompozitsiya-stilovi-osoblivosti/> (дата звернення: 02.12.2022).

33. Українка Л. Лісова пісня: Драма-феєрія в 3 діях / Пер. на нім Ірина Качанюк-Спех. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 224 с.
34. Учасники проєктів Вікімедіа. Кінва (посуд) – Вікіпедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Кінва_\(посуд\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Кінва_(посуд)) (дата звернення: 02.12.2022).
35. Христина Андрійків Розвиток деревообробних промислів на Бойківщині в кінці ХІХ — на початку ХХ століть.
36. Освіта.ua. «Дванадцять обручів» Юрій Андрухович, читати онлайн текст твору повністю. Сторінка 26. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/school/literature/a/66658/list-25.html> (дата звернення: 02.12.2022).
37. Andruchowysch J. Zwölf Ringe. Suhrkamp Verlag KG, 2005.
38. Учасники проєктів Вікімедіа. Мольфар – Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мольфар> (дата звернення: 07.12.2022).

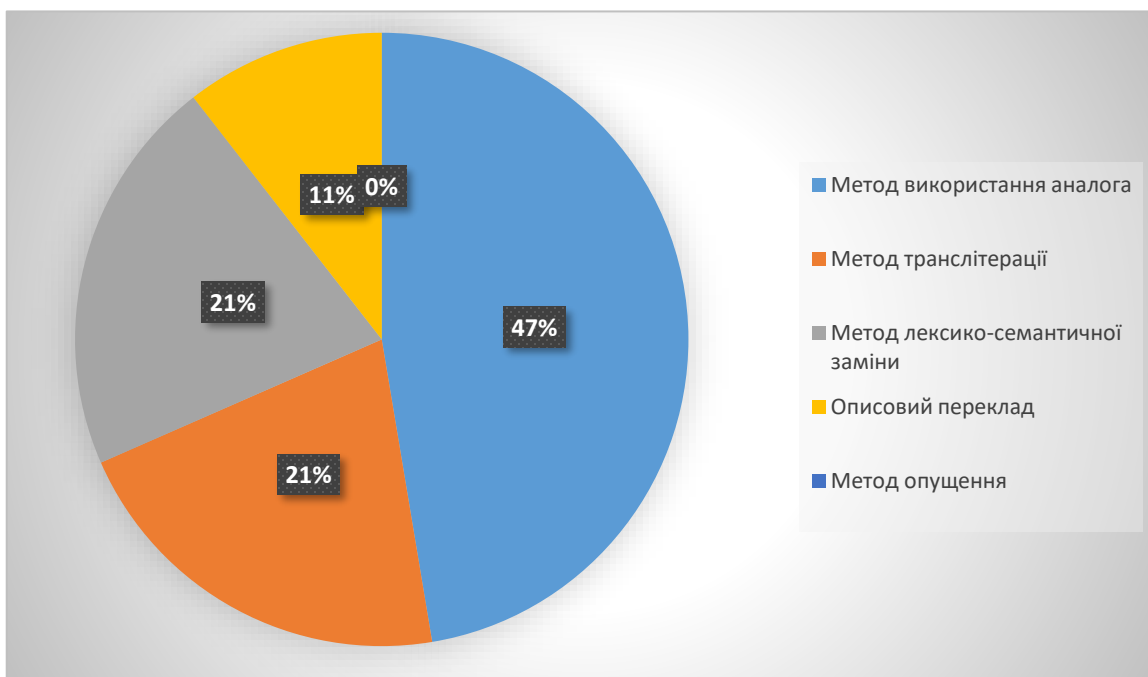
ДОДАТОК А

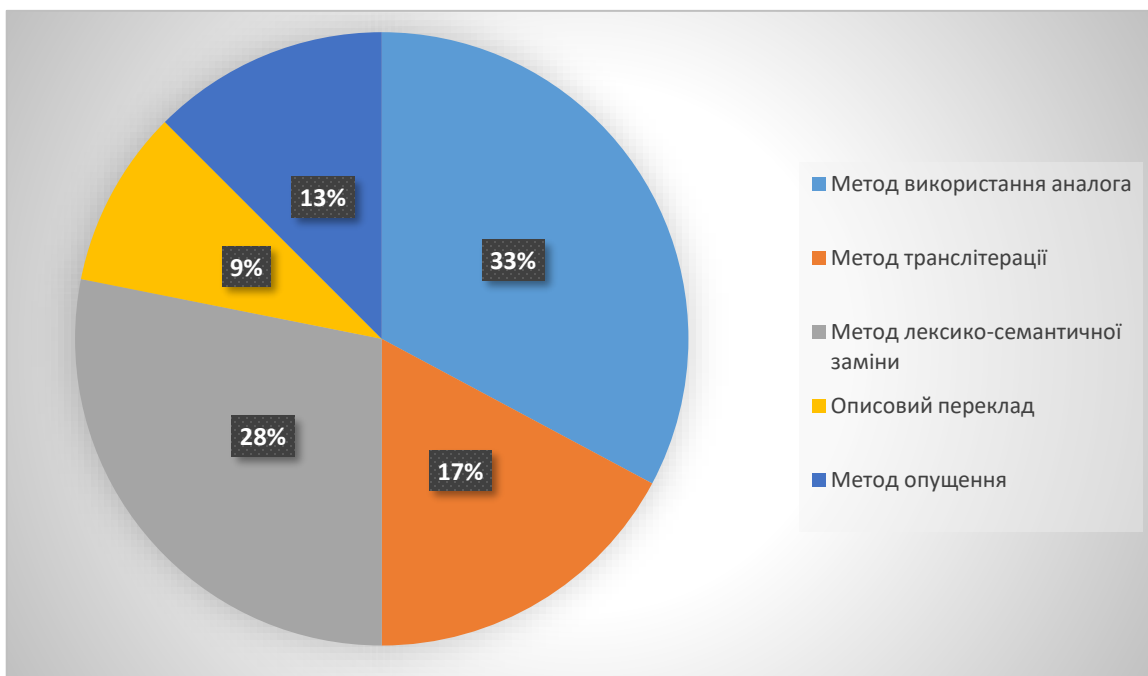
Використання перекладацьких способів для відтворення лакун у поемі «Енеїда» Івана Котляревського

Використання перекладацьких способів для відтворення лакун у драмі-фереті «Лісова пісня» Лесі Українки

Використання перекладацьких способів для відтворення лакун у романі «Дванадцять обручів» Юрія Андруховича

Використання перекладацьких способів для відтворення лакун у проаналізованих творах

ДОДАТОК Б

№	Оригінал українською мовою	Переклад на німецьку мову	Спосіб відтворення соціокультурної лакуни
1	Та і горілочку хлистали.	Na, und den Schnaps natürlich auch.	Спосіб використання аналога
2	Зевес тогді кружав сивуху.	Mit Wodka löschte er den Durst.	Спосіб використання аналога
3	Анхиз з горілочки умер.	Und so durch Wodka umgekommen.	Спосіб використання аналога
4	Горілку, пиво, мед і брагу.	Ließ Bier, die Braha , Met und Schnaps .	Спосіб використання аналога + спосіб транслітерації
5	І кубками пили слив'янку.	Man reichte Sliwowitz in Bechern.	Спосіб використання аналога
6	І у панаса грати стала.	Und spielte mit ihm « Blinde Kuh ».	Спосіб використання аналога
7	Що скомпоную панихиду.	Ich bring ein Requiem zustand.	Спосіб використання аналога
8	А в чотирьох були галушки.	Und in vier Töpfen kochten Knödel .	Спосіб використання аналога
9	З дівчатами заженхався.	Verbringt mit Mädchen seine Zeit .	Спосіб лексико-семантичної заміни
10	Нептун із давна був дряпичка.	Neptun, der immer schon empfänglich .	Спосіб лексико-семантичної заміни
11	І киселю їм до сити.	Mit Eingemachtem gleich vom Faß.	Спосіб лексико-семантичної заміни
12	П'ять казанів стояло юшки.	Fünf Kessel waren voller Suppe .	Спосіб лексико-семантичної заміни
13	То піднесла їм пиріжок.	Brachte sie Kuchen als Geschenk.	Спосіб лексико-семантичної заміни
14	Він дожидавсь тогді вертепа.	Er hat das Schauspiel schon erwartet.	Спосіб лексико-семантичної заміни
15	Пляшки і чарочки побила.	Zersprangen Becher und die Flaschen.	Спосіб лексико-семантичної заміни
16	Могоричу всі потягли.	Ein jeder goß sich einen Schnaps .	Спосіб лексико-семантичної заміни
17	Покуштовати стусанів?	Wen lüstert es nach meinem Schlag ?	Спосіб лексико-семантичної заміни
18	І всякі-разні витребеньки.	Und Kinkerlitzchen aller Art.	Спосіб лексико-семантичної заміни
19	При Шведчині я дівовала.	Als Schweden herrschten, war ich ledig .	Спосіб лексико-семантичної заміни
20	Жиди, міняйли, шинькарі.	Schankwirte, Tauschhändler und Juden.	Спосіб лексико-семантичної заміни + описовий переклад

21	І хлопець хоть куди козак.	Und ein vortrefflicher Kosak.	Спосіб транслітерації
22	І брагу кухликом тягли.	Tranken aus großen Bechern Braha.	Спосіб транслітерації
23	Борщу трохи було не з шість.	In sechsen sprudelte der Borschtsch.	Спосіб транслітерації
24	Борщу скоштуйте, галушок.	Probiert die Knödeln und den Borschtsch.	Спосіб транслітерації + спосіб використання аналогів
25	Бандура горлиці бриньчала.	Bandura und Schalmei erklang.	Спосіб транслітерації
26	Іграли в кобзи і сліпці.	Blinde Kosaken spielten Kobsa.	Спосіб транслітерації
27	Горілку просту і калганку.	Auch Branntwein aus der Galantwurzel.	Описовий спосіб
28	Мутив, як на селі москаль.	Verwirrte er so manche Seele.	Спосіб опущення
29	Санжарівки на скрипці грали.	Flöten, im Wettstreit mit den Geigen.	Спосіб опущення
30	Одважний жид грішить і в школі.	Sündigen kann man überall.	Спосіб опущення
31	То поравсь, мов в кошарі вовк	Gleich einem Wolf unter den Schafen.	Спосіб опущення
32	Лигар ударом макогона.	Mit einem Hieb entließ Lygarus.	Спосіб опущення
33	Убив Сереста, його кума.	Serestus verstarb ebenso.	Спосіб опущення
34	Як хочеться нам дівовати!	wie wir am Entbehren!	Спосіб опущення
35	Настелила баговиння.	Auf Tang wurden wir weich gelegt.	Спосіб використання аналога
36	Вона в чорній одежі, в сивому непрозорому серпанку.	Und trägt einem grauen undurchsichtigen Schleier.	Спосіб використання аналога
37	Втупивши очі в крокву , що вкрита кучерявим вогнем, як цвітом.	Starrt auf den Dachsparren , um den Feuer sich windet, wie ein Kranz.	Спосіб використання аналога
38	Збирала в кінви срібнії.	In silbernen Gefäßen.	Спосіб лексико- семантичної заміни
39	Хоч би поміг мені носити клунки.	Hilft doch die Sahen aus dem Haus zu holen.	Спосіб лексико- семантичної заміни
40	Вже тут навколо хати злидні ходять.	Die Elendsbringer schleichen schon ums Haus.	Описовий спосіб
41	Та треба по- тутешньому навчитись, бо маю ж тут літувати.	Es wird schon nötig sein auf eure Art zu reden, soll ich den Sommer hier verbringen.	Описовий спосіб
42	Ну, жніте ж, дітоньки, а я піду зварю вам киселиці на полудень.	Nun meine Kinder, schneiden jetzt das Korn, inzwischen werde ich das Mittagsmahl bereiten.	Спосіб опущення

43	Зараз їм в усьому страшенно важко, в усьому брак найпідставовіших речей включно з горілкою й сірниками, тимчасова квазівалюта щохвилини знецінюється, але не варто забувати, що це Схід, а отже, матеріальне тут ніколи не набуде вирішального значення.	Jetzt haben sie es furchtbar schwere, es fehlt am Notwendigsten, einschließlich Schnaps und Streichhölzern, die vorläufige Pseudowährung verliert minütlich an Wert, aber vergessen wir nicht, daß wir im Osten sind und das Materielle hier niemals eine entscheidende Rolle spielen wird.	Спосіб використання аналога
44	САМОГОННА ТРАГЕДІЯ НЕ НАВЧИЛА НІЧОМУ!	SELBSTGEBRANNTER – NICHTS AUS DER TRAGÖDIE GELERNT!	Спосіб використання аналога
45	Бо місцевої самогонки Малафей чомусь терпіти не міг.	Denn den Selbstgebrannten konnte Malafej irgendwie nicht ausstehen.	Спосіб використання аналога
46	Потім минуло ще декілька святкових, настільки ж заляпаних дощами і рештками снігу днів та ночей: якісь пошарпані вертепи .	Die Festtage und Nächte vergingen, von Regen und Schneematsch versaut mit zerlumpten Krippenspielern .	Спосіб використання аналога
47	Вона обережно взяла писанку і потримала її в жолобі долонь.	Vorsichtig nahm sie das Osterei und hielt es in ihrer gewölbten Handfläche.	Спосіб використання аналога
48	Колись я любив солодке, особливо маківники моєї тети.	Früher habe ich Süßes geliebt, besonders den Mohnkolatschen meiner Tante.	Спосіб використання аналога
49	Коля вдала, ніби ретельно пережовує сирник .	Kolja tat so, als ob sie den Topfenstrudel gründlich durchkaue.	Спосіб використання аналога
50	День був сонячний, а сирник з медом дуже смачний.	Es war ein sonniger Tag, und Topfenstrudel und Honig schmeckten ausgezeichnet.	Спосіб використання аналога
51	Зауважимо побіжно, що саме цей Львів багато в чому визначав Антоничеву життєву поведінку і спонукав до ненастанних загравань	Nebenbei sei bemerkt, dass es dieses Lemberg war welches Antonytschs Lebenswandel in vielerlei Hinsicht bestimmte, was die Kommunisten jener Zeit dazu veranlaßte, ihm unablässig Avancen zu machen.	Спосіб використання аналога

	із ним тодішніх комуністів.		
52	Гранчак , поставлений на зігнути в лікті руку, було взято зубами, голову (цього разу перебинтовану) рвучко відкинуто назад — і тьмяно коричнева рідина вільно полилася всередину.	Das auf dem angewinkelten Ellenbogen plazierte Glass wurde mit den Zähnen ergriffen, der verbundene Kopf heftig nach hinten geworfen – und die trübbraune Flüssigkeit floß ungestört hinein.	Спосіб лексико-семантичної заміни
53	Як тільки показали чорних вояків, що з луків стріляли по італійських аеропланах, банда позаду нас аж загелготала.	Als die schwarzen Krieger gezeigt wurden, wie sie mit Pfeil und Bogen auf die italienischen Flugzeuge schossen, brüllte die Bande hinter uns so richtig los.	Спосіб лексико-семантичної заміни
54	Не існує такої речі, котрої б ми з нею не вичворяли.	Es gibt nichts, was wir nicht zusammen getrieben hätten.	Спосіб лексико-семантичної заміни
55	"Добре, що хоч коло нас москалем не смердітиме", — подумав на це завідувач відділу, гидливо тиснучи Малафееву спітнілу руку.	" Gut, daß es zumindest hier unten bei uns nicht nach Moskowiter riechen wird", dachte der zuständige Abteilungsleiter, als er Malafej angeekelt die schweißige Hand drückte.	Спосіб лексико-семантичної заміни
56	Це якийсь джипоїд, або щось наче міні вен, щось японське, американське, сингапурське, якесь таке сафарі, вестерн, екшн і фікшн, словом, машина марки іномарка , але при цьому, судячи з реву, не виключено, що з кразівським військовим двигуном.	Es ist irgendein Jeepoid, vielleicht auch in Mini-Van, was Japanisches, Amerikanisches, Singapurianisches – Safari, Western, Action, Fiction, kurz: ein Auto Marke ausländisch , doch dem Motorengerüll nach zu urteilen mit einem KRAZ-Motor.	Описовий спосіб
57	Минає лише десяток років — і майже все повторюється: лежачи горілиць у тій самій переповненій старими гільзами траві.	Nun ein Jahrzehnt ist vergangen, und fast alles wiederholt sich: Auf dem Rücken in demselben mit alten Patronenhülsen übersäten Gras liegend.	Описовий спосіб

58	Так, ніде правди сховати — магичний танець уже давно робився непристойно сороміцьким, арканні мотиви переходили в КОЛОМИЙКОВІ .	Ja, um der Wahrheit die Ehre zu gehen – der magische Tanz war schon längst unanständig obszön geworden, die Arkan-Motive gingen in eine Kolomijka über.	Спосіб транслітерації
59	Залишається вірити більш ніж сумнівній і типово львівській чутці про те, що подвижник красназнавства та етнографії був насправді мольфаром , котрий, застосувавши весь арсенал своїх таємних засобів, зумів підкорити волю недосвідченої і схильної до фантазій ідеалістки.	Es sei denn, man schenkte dem mehr als zweifelhaften, typisch Lemberger Gerücht Glauben daß der Streiter für Heimatkunde und Ethnographie in Wirklichkeit ein Molfar , ein böser Zauberer, war, der sich unter Einsatz des gesamten Arsenal seiner geheimen Künste den Willen der mehrfahrenen und phantasiebegabten Idealistin untertan gemacht hatte.	Спосіб транслітерації
60	І ще: історію всіх музичних інструментів, за винятком трембіти .	Und der Geschichte der Musikinstrumente, mit Ausnahme der Trembita .	Спосіб транслітерації
61	Був високогірний пансіонат, куди врешті притарабанились усі восьмеро так званих героїв і де вони в нерішучості чекають посеред залитої теплим світінням веранди .	Nun endlich sind alle acht sogenannten Helden heranmarschiert und warten unschlüssig auf der von warmen Licht erhellten Veranda .	Спосіб транслітерації